

βολὴν, καλῶς ἀπαιτεῖ προερχθῆναι τὰ τοῦ ἐνάγοντος βρέβια. ζήτει βιβ. γς'. tit. β'. κεφ. με'. θεμ. ζ'. ζ'. καὶ βιβ. κβ'. tit. α'. κεφ. εγ'. καὶ βιβ. ζ'. tit. ιη'. κεφ. ιθ'. [Sch. I. III. 301.]

λη'. Ἰαβολ. Ἐὰν ὄπερ χρεωστῆς μοι χωρὶς αἰρέσεως, ἐτέρω κατὰ γνώμην μου ἐπερωτηθῆς ὑπὸ αἰρεσιν, ἐν τῷ μεταξὺ ἀπαιτεῖν σε οὐ δύναμαι, ἀλλ' ὅτε ἡ αἰρέσις ἀτονήσει· δοκεῖς γὰρ ὑπὸ τῆν ἐναντίαν αἰρεσιν ὁμολογήσαι μοι.

ἔὰν ὄπερ χρεωστῆς μοι] Κυρίλλου. Ἐὰν ὁ πούρωσ χρεωστῆς μοι, κελύσει μου ἐπερωτηθῆς ἕτερον^{p)} ὑπὸ αἰρεσιν· πρὶν ἢ ἀσθενήσει ἡ αἰρέσις, οὐ δύναμαι κατὰ σοῦ κινεῖν. [Sch. m. III. 301.]

Ζήτει βιβ. β'. tit. ιδ'. διγ. λ'. θεμ. γ'. καὶ βιβ. κς'. tit. δ'. κεφ. ιγ'. θεμ. ζ'. καὶ κεφ. ζ'. θεμ. γ'. καὶ βιβ. κδ'. tit. ε'. κεφ. ζ'. θεμ. β'. σημειῶσαι, ὅτι εἰ μὲν ἐξέλθη ἡ αἰρέσις, ἐκείνῳ παρέχεις, ὃ κατὰ γνώμην μου παρασχέιν ἐπερωτηθῆς. εἰ δὲ γὰρ ἀτονήσει ἡ αἰρέσις, ἐμοὶ πάλιν παρέχεις, ὃ καὶ πρῶτον ἐχρεώστεις. τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ὑπὸ τῆν ἐναντίαν αἰρεσιν, εἴτε τὸ εἰ μὴ ἐξέλθη ἡ αἰρέσις, ἐμοὶ καὶ πάλιν καταβαλεῖν. [Sch. m. III. 301.]

Στεφάνου. Τοῦτο νόησον, ἔνθα καὶ νοβιάνδι ἄνιμο ἦγον κατὰ μετάθεσιν γέγονεν ἡ ἐπερωτήσις· μένει γὰρ καὶ οὕτως ἡ πούρα μῆτι τῆς αἰρέσεως ἐξελεύσεως, ὡς ὁ Οὐλιπιανὸς ἐν τῷ μς'. των διγ. βιβ. tit. β'. διγ. ιδ'. φησὶν, ἦτοι βιβ. κς'. tit. δ'. αἰρέσεως δὲ ἐξελεύσεως φθίρεται διὰ τῆν νοβατίονα ἢ ἀριόζουσα μοι κατὰ σοῦ ἀγωγή. [Sch. m. III. 302.]

ἀλλ' ὅτε ἡ αἰρέσις ἀτονήσει] Ὅτι τῆς αἰρέσεως ἀτονούσης οὕτω μένει τὸ χρέος ὡς περὶ τὴν ἀρχὴν μὴ ἐπερωτήσεν ὁ Ἄττιος, εἶδει μὲν κατὰ τὸ παρὸν δίγστον ὁ Ἰαβόλενος, ἔργως δὲ τοῦτο ἐν τῷ τέλει τῆς γ'. ἰνστιτουτίουος. [Sch. n. III. 302.]

Ζήτει βιβ. ια'. tit. α'. κεφ. λ'. θεμ. γ'. λέγον· Εἰ δὲ ὄπερ ὁ χρεώστης^{pp)} μοι χωρὶς αἰρέσεως, ἐπερωτήσω Πέτρον ὑπὸ αἰρεσιν, καλῶς ἀπαιτῶ σε τῆς αἰρέσεως ἀτονήσεως. ἀνάγνωθι καὶ τὸ β'. θέμα τοῦ ζ'. κεφ. τοῦ ε'. tit. τοῦ κδ'. βιβ. σύμφωνον γὰρ ἐστὶ καὶ αὐτό. ἀνάγνωθι καὶ τὸ β'. θέμα τοῦ ιδ'. κεφ. τοῦ δ'. tit. τοῦ κς'. βιβ. λέγον· Ἐὰν τὸ ὑπὸ αἰρεσιν μοι χρεωστούμενον χωρὶς αἰρέσεως ἐπερωτήσω κατὰ μετάθεσιν, οὐκ ἐνδέως, ἀλλ' ὅτε ἡ αἰρέσις ἐξέλθη, γίνεται ἡ μετάθεσις. ἐκ τούτων οὖν πάντων συνάγεται, ὅτι τὸ ἠρημένον ἦτοι ὑπὸ αἰρεσιν κατὰ μετάθεσιν ἐπερωτήσις, μὴ ἐξελεύσεως τῆς αἰρέσεως, οὐ φθίρει τὸν ὄν καὶ συνεστηκός. [Sch. n. III. 302.]

Εἰ δὲ μὴ ἀτονήσει, ἀλλ' ἐξέλθη, ἀπαιτῆσει τοῦτο ὁ ἔτερος ὁ κατὰ γνώμην μου ἐπερωτήσας. [Sch. n. III. 302.]

δοκεῖς γὰρ ὑπὸ τῆν ἐναντίαν αἰρεσιν] Τοῦτ' ἔστιν, ἐπειδὴ ἀδηλόν ἐστιν, εἰ ἄρα ἐκ τῆς πούρας ἐπερωτήσεως δύναται ὁ ἐπερωτηθεὶς ἀπαιτεῖσθαι· τῆς γὰρ αἰρέσεως ἀσθενούσης χάραν ἔξει τὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἐκ τῆς πούρας ἐπερωτήσεως· ἐξεχόμενης δὲ τῆς αἰρέσεως, ἀναιρεῖται ἡ πούρα ἐπερωτήσις. θεματίσωσιν γὰρ, ὡς εἶπον, νοβιάνδι ἄνιμο γενομένην ἐπερωτήσιν· οἷον ἐνετείλαμην σοι, ὅπερ ἐχρεώστεις ἀπὸ δανείου, ἐπερωτηθῆναι τῷ Πέτρῳ δοῦναι ὡς ἀπὸ πράσεως, ἐὰν ἡ ναὺς ἐξ Ἀσίας ἔλθῃ. [Sch. o. III. 302.]

λα'. Παπιαν. Τῆς αἰρέσεως συγκεκριμένης εἰς τὸν ἐνεστώτα ἢ τὸν παροχρημένον χρόνον, οὐκ ὑπερτίθεται ἡ ἀπαιτήσις, εἰ καὶ ἀγνοοῦσιν αὐτὴν οἱ συναλλάξαντες ἐξελεθῆν· οἷον εἰ ζῆ ὁ βασιλεὺς τῶν Παρθῶν.

τῆς αἰρέσεως συγκεκριμένης] Κυρίλλου. Ἡ εἰς τὸν ἐνεστώτα ἢ παροχρημένον χρόνον ἀναφερομένη αἰρέσις οὐκ ἀναρτῶ τῆν ἐπερωτήσιν, κἂν ἠγνόηται, εἰ ἐξέβῃ· μόνη γὰρ ἐστὶν αἰρέσις ἢ εἰς τὸν μέλλοντα ἐξηρημένη. [Sch. p. III. 302.]

Στεφάνου. Δυνατὸν καὶ ἄλλως θεματίσαι τῆν εἰς τὸν παρόντα καιρὸν ἐναγομένην^{q)} αἰρεσιν· οἷον δώσεις μοι ρ. νομισματα, ἐὰν ἴστανται τὸ πλοῖον ἐν τῷδε τῷ λιμένι. κἂν γὰρ αὐτοῖς τοῖς συναλλάξουσιν ἀδηλόν ἐστὶν, ἀλλ' οὖν τοῖς ἐν τῷ

cap. 45. them. 6. 7. et lib. 22. tit. I. cap. 63. et lib. 7. tit. 18. cap. 19.

XXXVIII. Iavolen. Si quod mihi debes¹⁾ sine conditione, alteri ex voluntate mea sub conditione promiseris, interim a te petere non possum, sed tunc, cum conditio defecerit²⁾: videris enim sub contraria conditione³⁾ mihi spondidisse.

L. 36. D. XII. 1.

1) si quod mihi debes] Cyrilli. Si quod mihi pure debes, iussu meo alteri sub conditione promiseris: priusquam conditio defecerit, adversus te agere non possum.

Quaere lib. 2. tit. 14. dig. 30. them. 3. et lib. 26. tit. 4. cap. 13. them. 7. et cap. 7. them. 3. et lib. 24. tit. 6. cap. 60. them. 2. Nota, si conditio extiterit, te ei solvere, cui ex mea voluntate te soluturum promististi. Sin autem conditio defecerit, mihi praestas, cui et antea debebas. Hoc enim est, quod dicitur, *sub contraria conditione*, i. e. si non extiterit conditio, te mihi soluturum.

Stephani. Hoc intellige, cum novandi animo facta est stipulatio: manet enim et sic pura, si conditio non dum extiterit, ut ait Ulpianus lib. 46. Dig. tit. 2. dig. 14. seu lib. 26. tit. 4. Si vero conditio extiterit, per novationem extinguitur actio, quae mihi adversus te competeat.

2) sed tunc, cum conditio defecerit] Deficiente conditione pecuniam creditam permanere proinde ac si Attius ab initio stipulatus non esset, ostendit in hoc digesto Iavolenus, et didicisti in fine lib. 3. Institutionum.

Quaere lib. 11. tit. 1. cap. 30. them. 3. quo dicitur: Sin autem, quod mihi sine conditione debebas, a Petro sub conditione stipulatus fuerim, deficiente conditione recte a te petam. Lege et thema 2. cap. 60. tit. 6. lib. 24. Nam cum hoc congruit. Lege et thema 2. capitis 14. tit. 4. lib. 26. quo dicitur: Si quod mihi sub conditione debetur, pure novandi causa stipuler, non statim novatio fit, sed cum extiterit conditio. Itaque ex his omnibus colligitur, id quod in pendenti est, seu stipulationem novandi causa sub conditione factam, si conditio non extiterit, non perimere id, quod iam est et constat.

Si vero conditio non defecerit, sed extiterit, hoc aliter petet, qui ex voluntate mea stipulatus est.

3) videris enim sub contraria conditione] Id est, quoniam incertum est, an ex pura stipulatione promissor conveniri possit: nam si conditio defecerit, agatur ex pura stipulatione: sin autem extiterit, perimitur pura stipulatio. Finge enim, ut dixi, novandi animo factam stipulationem: veluti, mandaveram tibi, ut quod mihi debebas ex causa mutui, promitteres te Petro daturum tanquam ex causa venditi, si navis ex Asia venerit.

XXXIX. Papian. Cum conditio in praesens¹⁾ vel praeteritum tempus confertur, petitio non differitur, quamvis ignorent contrahentes²⁾, eam extitisse: veluti si rex Parthorum vivit.

L. 37. D. eod.

1) cum conditio in praesens] Cyrilli. Conditio in praesens vel praeteritum tempus collata stipulationem non suspendit, licet ignoretur, an extiterit: nam ea tantum conditio est, quae in futurum suspenditur.

Stephani. Possumus et aliter ponere conditionem in praesens tempus collatam: veluti, dabis mihi nummos centum, si navis in illo portu stat. Licet enim ipsis contrahentibus incertum sit, iis tamen, qui in

p) Lege ἐτέρω. pp) Fabr. in marg. emendat ἐχρεώστεις.

q) Malim ἀναγομένην.

λιμένι τυχάνουσι ἔγνωσται, καὶ οὐχ ὑπερβαίνει τὴν καθ' ὅλον τῶν ἀνθρώπων φύσιν τὸ εἶδέναι, εἰ ἔστιν ἐν τῷδε τῷ λιμένι πλοῖον. [Sch. p. III. 302. sq.]

Ζήτει βιβ. μγ'. tit. α'. κεφ. ρ'. καὶ βιβ. λθ'. tit. β'. κεφ. ις'. ὡς τε ἡ μὲν ἀγωγή ἀπεντεύθεν ἀρμόζει, ἡ δὲ ἀπαίτησις μεθ' ὀ γένηται δῆλον τοῖς συναλλάξασιν. ὁμοιον τῶν παρόντων ἐστὶ καὶ τὸ ρ'. κεφ. τοῦ α'. tit. τοῦ μγ'. βιβ. λέγον· Ἐὰν αἰρεσις εἰς τὸν παρελθόντα ἢ εἰς τὸν ἐνεστώτα χρόνον ἀναφέρεται, παραχρημα τὴν ἀγωγήν οὐκ ἀναίρει, ἢ ὅλας οὐχ ὑπερτίθειται. καὶ ἐπὶ τούτων τῶν οὐ κυρίως αἰρετικῶν, ἀλλ' αἰρετικοφανῶν καλῶς ἀπεντεύθεν κινεῖ ὁ ἐπερωτήσεως, καὶ ἐνδυνάμως κατάγει τὴν ἀγωγήν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς αἰρέσεως ἐγνωσμένης οὕτως τῆ φύσει ὡς ἐξελεθούσης. ἐπὶ δὲ τῆς κυρίως αἰρέσεως ὁ κινῶν πρὸ τοῦ ἐξελεθῆναι αὐτὴν οὐδὲν ποιεῖ. τὸ γὰρ μῆπω τεχθὲν οὐ δύναται καταχθῆναι εἰς δικαστήριον. ἀνάγνωθι βιβ. ις'. tit. γ'. κεφ. α'. θεμ. τελευτ. καὶ βιβ. κ'. tit. β'. κεφ. ιγ'. θεμ. ζ'. καὶ τὸν ἐκεί Παλαιόν, καὶ ἰστοιτοῦ. δ'. tit. ε'. θεμ. λ'. [Sch. p. III. 303.]

εἰ καὶ ἀγνωστοῖσιν αὐτῆν] Ὅστε γὰρ καθάπαξ τῆ ἀνθρώπεια φύσει τὸ παρὸν καὶ τὸ ἤδη γεγονός ἡγροῦται. [Sch. q. III. 303.]

L. 38. μ'. Σκαεβ. Ἀρκεῖ γὰρ τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων
D. XII. 1. γινώσκουσαι.

L. 39. μα'. Παπιαν. Κυρίως αἰρεσις ἐστὶν ἢ εἰς τὸν
D. eod. μέλλοντα συγκαμμένη.

κυρίως αἰρεσις ἐστὶν] Στεφάνου. Ἡ διαφορὰ τῆς κυρίως αἰρετικῆς καὶ τῆς αἰρετικοφανοῦς ἐπερωτήσεως ἐν τούτοις ἐστὶν, ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς αἰρετικοφανοῦς ἐπερωτήσεως ὅλας, εἰ ἔστιν ἢ αἰρεσις ἀληθῆς, καὶ πρὶν ἡ γένηται δῆλον, καλῶς ἢ ἐξ στυπουλάτου κινεῖται καὶ καταφέρεται τῷ νόμῳ εἰς τὸ δικαστήριον· καὶ οὐτε πλοῦς πευτεῦει ὁ ἐπερωτήσεως, κἂν κινῆσθαι πρὶν ἢ γνωσθῆ τὴν αἰρεσίαν τῆς ἀληθείας διαγνωσκομένης μετὰ ταῦτα. ἐπὶ δὲ τῆς κυρίως αἰρετικῆς ἐπερωτήσεως, εἰ μὴ γένηται δῆλον, ὡς ἐξελεθῆναι ἢ αἰρεσις, οὐ καλῶς ταύτην ὁ ἐπερωτήσεως κινεῖ, οὐτε καταγεῖν εἰς δικαστήριον δύναται. πρὸς δὲ τούτοις ἢ μὲν κυρίως αἰρετικῆ ἐπερωτήσεως¹⁾ νοβατεύει τὴν πούραν ἐνοχίαν, εἰ μὴ ἐξελεθῆ πρότερον, ὡς ἔγνωσ ἐν τῷ λς'. διγ. ια'. ἢ δὲ αἰρετικοφανῆς, οἷα δὲ συνισταμένη καὶ τῷ νόμῳ γνωρίζουμένη, νοβατεύει παραχρημα τὴν πούραν. πρὸς δὲ τούτοις ἐπὶ τῆς αἰρετικοφανοῦς ἐπερωτήσεως, εἰ ἔτυχε καὶ τόκος ἐπερωτηθῆναι, ἀρχεται τρέχειν καὶ ἀγνωστοῦντων ἡμῶν. καὶ εἰ μὲν ὑπὸ τὴν κυρίως αἰρεσίαν γράφω κληρονόμον οὐδὲν, ἰζηροτος ἢ ἐνοστιαίς. εἰ δὲ ὑπὸ τὴν καταχρηστικῶς αἰρεσίαν, οἷον εἰ ὁ δεῖνα τὰ Ὀλύμπια ἐνίκησε, καὶ τῆ ἀληθεία ἐνίκησεν ὁ ἐξομομασθεῖς, ἔρρωται ἢ ἐνοστιαίς. θεωρεῖται δὲ καὶ ἐπὶ ληγάτων ἢ τῶν αἰρετικῶν καὶ αἰρετικοφανῶν διαφορὰ. εἰ γὰρ καταλείπω ληγάτον τινὲ ὑπὸ αἰρεσίαν καὶ τελευτήσει τῆς αἰρέσεως ἡρημένης, ἀρχιστον τὸ ληγάτον, κἂν ἐξελεθῆ μετὰ ταῦτα ἢ αἰρεσις ἢ κυρίως. εἰ μὲντοι αἰρετικοφανῆς ἦν, ἦτοι οὐ κυρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς αἰρεσις, καὶ ἐγένετο τῆ ἀληθεία, κἂν μῆπω φανερωθείσης αὐτῆς ἐτελετήσεν ὁ ληγάτιος, παραπέμπει τὸ ληγάτον ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονομοῦς. ἀγωγή γὰρ μὴ ἀρμόσασα τῷ τεστατορι οὐτε τῷ κληρονομῷ ἀρμόζει. [Sch. r. III. 303. sq.]

Τοῦ Ἀνονύμου. Ὅμοιως ἰστοι. γ'. κεφ. ιε'. καὶ βιβ. με'. tit. α'. κεφ. ρ'. ἢτοι βιβ. μγ'. tit. α'. κεφ. ρ'. καὶ βιβ. κ'. tit. ζ'. διγ. ιε'. ἢτοι βιβ. λε'. tit. ιβ'. κεφ. ιε'. ἀνάγνωθι τὰ ἐν αὐτῷ παραγεγραμμένα. ἀνάγνωθι βιβ. μδ'. tit. κ'. κεφ. κ'. θεμ. β'. ὅλον καὶ τὸ τέλος λέγον· Ὡςπερ εἶαν ληγατεύσω τὸν ἐκ Μαρίας τικόμενον, ἢ τοὺς ἐν τῷδε τῷ ἀγῶνι γινόμενους καρπούς, ὅμως εἶαν ὁ ληγατίος ἀποθάνῃ, πρὶν καταβῆναι ὁ κληρονόμος καὶ τέκῃ ἢ Μαρία, ἢ γένωνται οἱ καρποὶ, παραπέμπει κληρονόμος τὸ ληγάτον, ἐπειδὴ οὐκ ἐκπεφωρηται ἢ αἰρεσις, ἀλλὰ σιωπηρῶς νοεῖται. [Sch. r. III. 304.]

L. 40. μβ'. Παῦλ. Δανεισάμενος παρὰ σοῦ τριάκοντα⁵⁾
D. eod. νομίματα ἀμολόγησα δοῦναι σοι αὐτὰ τῷ εἰζόντῳ μηνί, καὶ εἰ ὑπέσθσεως τοιόνδε τόκον. σύμφωνον δὲ γέγονεν ἐξ κοντινέντι, ρ'. νομίματα διηρημένως δοῦναι μοι κατὰ μῆνα. τριῶν μηνῶν παρελθόντων

qq) Fabr. in marg. notat, delendam negationem vel legendum ἢ ἄν. r) Fabr. in marg. addit οὐ. s) Sic Fabr. Lege τριακόσια.

portu sunt, notum est, et naturam hominum non superat, scire, an navis in illo portu stet.

Quaere lib. 43. tit. 1. cap. 100. et lib. 39. tit. 2. cap. 16. Itaque actio quidem statim competit, petitio autem, postquam certum esse coeperit contrahentibus. Huic simile est cap. 100. tit. 1. lib. 43. quo dicitur: Si conditio in praeteritum vel praesens tempus collata sit, statim aut perimit obligationem, aut omnino non differt. Et in his stipulationibus, quae non proprie conditionales, sed quasi conditionales sunt, statim recte stipulator agit, et utiliter actionem in iudicium deducit, quod conditio naturae cognita sit, utpote quod iam extiterit. In ea autem, quae proprie conditio est, qui agit, antequam extiterit, nihil agit. Quod enim nondum natum est, in iudicium deduci non potest. Lege lib. 16. tit. 3. cap. 1. them. ult. et lib. 25. tit. 2. cap. 13. them. 7. et ibi Antiquum, et Institut. lib. 4. tit. 6. them. 30.

2) quamvis ignorant contrahentes] Non enim quod praesens est, quodque iam factum est, naturae hominum prorsus incognitum est.

XL. Scaevol. Sufficit enim, naturae hominum eam cognitum esse.

XLI. Papian. Proprie conditio est¹⁾, quae in futurum confertur.

1) proprie conditio est] Stephani. Differentia conditionalis stipulationis et quasi conditionalis haec est, quod in quasi conditionalis stipulatione etiam antequam certum fiat, an conditio vera sit, recte agitur ex stipulatu, et iure deducitur in iudicium: nec plus petit stipulator, licet egerit, priusquam conditionem cognosceret, veritate postea cognita. In stipulatione autem proprie conditionalis, nisi certum sit, conditionem extitisse, stipulator non recte agit, neque in iudicium deducere potest. Praeterea stipulatio proprie conditionalis non novat puram obligationem, nisi prius extiterit, ut didicisti in dig. 36. Quasi conditionalis autem, quia iam est et legi cognita est, statim puram obligationem novat. Praeterea in stipulatione quasi conditionalis, si usurae in stipulationem deductae sint, currere incipiunt etiam ignorantibus nobis. Et si sub conditione, quae proprie talis est, scripsero suum heredem, inutilis est institutio. Si vero sub impropria conditione, veluti, si ille in ludis Olympiacis vicit, et revera vicit, qui nominatus est, valet institutio. Sed et in legatis differentia conditionis a quasi conditione cernitur. Nam si cui legatum sub conditione reliquero, et pendente conditione decesserit, legatum inutile est, licet postea conditio extiterit. Si tamen quasi conditio sit, sive non proprie conditio, sed improprie, et vera sit, licet nondum ea cognita legatarius decesserit, ad heredes suos legatum transmittit. Actio enim, quae testatori non competiit, neque heredi competiit.

Innominati. Similiter Institut. lib. 3. cap. 15. et lib. 45. tit. 1. cap. 100. seu lib. 43. tit. 1. cap. 100. et lib. 28. tit. 7. dig. 15. seu lib. 35. tit. 12. cap. 15. Lege, quae in eo adscripta sunt. Lege lib. 44. tit. 20. cap. 25. them. 2. totum et finem, quo dicitur: Quemadmodum si legavero, quod ex Maria natum erit, vel fructus, qui in illo fundo nascentur, tamen si legatarius moriatur, priusquam heres solveret, et Maria partum ederet, aut fructus nascerentur, legatum ad heredes transmittit, quia conditio expressa non est, sed tacite intelligitur.

XLII. Paul. Acceptis a te mutuis¹⁾ trecentis nummis promisi, eos me tibi soluturum initio proximi mensis, et ex mora²⁾ certas usuras³⁾. Convenit autem ex continenti⁴⁾, ut singulis mensibus⁵⁾ centum divisim solverem. Si tres menses transierint⁶⁾, nec

καὶ μηδὲν μου δεδωκότος οὐκ ἀπαιτηθήσομαι τῆς ἄλλης ποσότητος ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπερωτήσεως, ἀλλὰ μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῶν ἑκατόν, καὶ μετὰ τὸν δεύτερον τῶν ἄλλων ς'. ὁ γὰρ ὑπέρθεσιν ἔχων ἐπὶ τῷ κεφαλαίῳ τόκον οὐ δίδωσι. δύναται μέντοι τις ἐπερωτῆν, ὡς εἰ μὴ καταβάλλοι ἐμπροσθέντως ὁ χρεώστης, δίδωσι καὶ τοῦ μέσου χρόνου τόκον· τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ καρπῶν γίνεται.

Δανεισάμενος παρὰ σοῦ] Κυρίλλου. Ἐδανεισάμεν παρὰ σοῦ χίλια πεντακόσια νομίσματα καὶ ἐπερωτήθη τὸκον· καὶ γέγονε πάκτον ἐξ κοντινέτι, ἵνα κατὰ μῆνα ἀποδιδώμι σοι τριακόσια νομίσματα. ὅτε παρελήθη ὁ πρῶτος μῆν, χρεωστῶ σοι τῶν τριακοσίων τόκους· καὶ ὅτε ὁ δεύτερος, τῶν ἑξακοσίων· καὶ οὕτως ἑξῆς. τὰ γὰρ ἐξ κοντινέτι πάκτια ἐνεστί τῇ ἐπερωτήσει. εἰ δὲ καὶ παραγραφὴν μόνην ἔικτεν, οὐ ποιεῖ μόρον ὁ ἔχων παραγραφὴν. δύνασαι δὲ ἰδικῶς ἐπερωτῆν καὶ τοῦ μέσου χρόνου τόκους· ὅπερ ἐστὶ καὶ ἐπὶ καρπῶν. [Sch. s. III. 304.]

Στεφάνου. Προθεώρησον. τῶν ἀγωγῶν αἱ μὲν κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον ἰσχύουσιν· αἱ δὲ κατὰ φύσιν μὲν οὐκ ἰσχύουσιν, ἐρρωμένοι δὲ κατὰ νόμον τυγχάνουσιν. ὅσαι μὲν οὖν καὶ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον ἰσχύουσιν, αὐταὶ οὔτε διὰ παραγραφῆς ἐκβάλλεσθαι δύναται, οὔτε μόρον ἢ ὑπέρθεσιν τὸ τούτων ἐπιδέχεται δικαστήριον, ἀλλ' ἐνδυνάμως κινούνται, καὶ ἐνεργῆν¹⁾ ἔχουσι τὴν ἀπαιτήσιν. ὅσαι δὲ ἐρρωμέναι μὲν κατὰ νόμον τυγχάνουσιν, κατὰ φύσιν δὲ οὐκ ἰσχύουσιν, αὐταὶ καὶ ἐν ὑπέρθεσιν τὴν ἀπαιτήσιν ἔχουσι, καὶ ἐκβάλλονται διὰ παραγραφῆς. τῶν δὲ παραγραφῶν αἱ μὲν αὐτῆν μετατυποῦσι τὴν ἀγωγὴν, καὶ τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος· αἱ δὲ φυλάττουσι μὲν ἐπὶ σχηματὶ τὸ συναλλάγμα, καὶ ἀκαινοτόμητον ἕως τὴν ἀγωγὴν. τῶν δὲ ἀγῶνων γυμναζομένων ἀντιτιθέμεναι παρὰ τοῦ θέου τὴν ἀγωγὴν ἀποδοῦνται καὶ ὑπερίθηνται τὴν ἀπαιτήσιν. ποτὲ δὲ τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος καὶ τὴν ἀγωγὴν ἀμείβουσι καὶ μετατυποῦσι, καὶ ποτὲ διὰ τῆς αὐτῶν ἀντιθέσεως ὑπερίθηνται τὴν ἀπαιτήσιν. μάθε σαφέστερον. τῶν πάκτων τὰ μὲν ἐστὶν ἐξ κοντινέτι, τοῦτ' ἐστὶν, ἐν ἀρχῇ γίνονται τοῦ συναλλάγματος, τὰ δὲ ἐξ ἰντεרבάλου, τοῦτ' ἐστὶν, μετὰ τὸ συναλλάγμα. καὶ τὰ μὲν ἐστὶ μειωτικὰ τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ θέου τυποῦται, τὰ δὲ ἀυξητικὰ καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ συμφωνεῖται τοῦ ἄκτορος. τὰ μὲν οὖν ἐξ κοντινέτι γινόμενα πάκτια, μειωτικὰ προδήλως ὄντα τοῦ συναλλάγματος, μετατυποῦσι τὴν ἀγωγὴν, καὶ τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος, ἐν οἷς ἀντικεινταὶ παραγραφῆσι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν βόνα φίδε συναλλάγμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἤδη τῶν στρίκτων ἀγωγῶν, ὡς ἐστὶ μαθεῖν τοῦτο μὲν τοῦ Παύλου βιώτους ἐναυθῆθα, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τοῦ δ'. διγ. τοῦ δὲ πάκτια. τότε δὲ τὴν στρίκτων ἀγωγὴν τὰ ἐξ κοντινέτι πάκτια μετατυποῦσιν, ὅτε, καθὸ ἐξήγηται, μειωτικὰ ἐστὶ τοῦ συναλλάγματος καὶ ἀπὸ πλεουθὸ τοῦ θέου γίνεται, τοῦτ' ἐστὶν, ὅπερ¹¹⁾ τὸν θέον ὠφελεῖ τὸ γενόμενον σύμφωνον. τὴν στρίκτων ἀγωγὴν οὐδὲ τὰ ἐξ κοντινέτι πάκτια μετατυποῦ, ἐκ πλεουθὸ μέρτοι τοῦ ἄκτορος, τοῦτ' ἐστὶν, ἐνθα ὁ ἄκτωρ ὠφελεῖται, ὡς φθάσας ἐδίδαξεν ὁ Οὐλλιανός ἐν τῷ ια'. διγ. θεμ. β'. τοῦ παρόντος τίτλου. δέκα γὰρ νομισμάτων δανεισθέντων ἔφη, εἰ μὲν ἐννέα μόνα συνέδοξε δοθῆναι νομίσματα, ἐπὶ τοῖς ἐννέα μόνοις κατὰ τὸ ἴσο ἰούγε ἀνάκειται ὁ κονδικτίμιος· εἰ δὲ συνέδοξεν ἑνδεκά¹²⁾ τὸν θέον ἀποδοῦναι τὸ ἄκτωρ, οὐ μετατυποῦται ἡ ἀγωγὴ, ἀλλὰ ἐπὶ σχηματὶ μένει, καὶ μόνα τὰ ι'.¹³⁾ νομίσματα τὰ δανεισθέντα τὴν ἀρχὴν ἀπαιτεῖ. τὰ μὲν οὖν ἐξ κοντινέτι πάκτια τὴν μὲν βόνα φίδε ἀγωγὴν ἀδιαστίκτως μετατυποῦ, τοῦτ' ἐστὶ, εἴτε ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ θέου γεγέννηται, εἴτε ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἄκτορος· τὴν δὲ στρίκτων ἀγωγὴν μετατυποῦ, ὅταν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ θέου γεγέννηται. τὰ δὲ ἐξ ἰντεרבάλου ὅποια ἐπὶ τῶν συναλλάγμάτων δύναμιν ἔχει, προϊόντα¹⁴⁾ σαφηνίσωμεν. τῶς δὲ μάθε, τί ἐστὶ τὸ τὴν φύσιν ἀμείβεσθαι τοῦ συναλλάγματος καὶ μετατυποῦσθαι τὴν ἀγωγὴν. θεματίσω δὲ σοι αὐτὸ τοῦτο μὲν ἐπὶ βόνα φίδε, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ στρίκτων ἀγωγῆς. οἷον παραπεπνεγ κατὰ φύσιν τῇ τῆς πρώσεως καὶ ἀγορασίας συναλλάγματι καὶ τῇ ἐξ ἔμπτου τὸ τὸν πρῶτην ἐπερωτῆσθαι τὴν δούπλαν, οὐ μὴν καὶ ἐγγυητὴν ἐπὶ τῇ ἐπερωτῆσει τῆς δούπλης τῇ ἡγορακίᾳ προσκαθιστῆν. τοῦτο δὲ τῆς ἐξ ἔμπτου κατὰ φύσιν ἐχούσης σύμφωνον ἐξ κοντινέτι γε-

quidquam solvero, usuras totius sortis⁷⁾ a me non petes ex die stipulationis, sed post primum mensem⁸⁾ usuras centum nummorum, et post secundum aliorum centum. Nam qui propter sortem tempus solvendi habet⁹⁾, usuras non praestat. Potest tamen quis stipulari¹⁰⁾, ut, si debitor statuta die sortem non solverit, medii temporis usuras praestet: hoc enim et in fructibus fit¹¹⁾.

1) acceptis a te mutuis] Cyrilli. Mutuos a te mille quingentos nummos acceperam, et usuras promiseram: pactumque ex continenti adiectum est, ut singulis mensibus solverem tibi trecentos nummos. Cum exierit primus mensis, debeo tibi usuras trecentorum: et cum secundus, sexcentorum: et ita deinceps. Nam pacta ex continenti adiecta insunt stipulationi. Sed et si exceptionem tantum pariant, moram non facit, qui exceptionem habet. Potes autem specialiter stipulari et medii temporis usuras: quod est et in fructibus.

Stephani. Praemitte. Actionum quaedam secundum naturam et secundum legem valent: quaedam secundum naturam quidem non valent, secundum legem autem valent. Quae igitur et secundum naturam et secundum legem valent, haec nec per exceptionem elidi possunt, nec moram iudicium eorum recipit, sed utiliter intenduntur, et efficacem petitionem habent. Quae vero secundum legem quidem valent, secundum naturam autem non valent, haec et in mora petitionem habent, et per exceptionem eliduntur. Exceptionum autem quaedam ipsam transformant actionem, et naturam contractus immutant: quaedam autem contractum in suo statu conservant, et integram et illibatam actionem relinquunt. Cum autem actiones exercentur, a reo oppositae actionem repellunt, et petitionem differunt. Nonnquam autem naturam contractus immutant, et actionem mutant et transformant, et interdum his oppositis petitione differtur. Disce apertius. Pacta quaedam ex continenti, id est, in initio contractus fiunt: quaedam autem ex intervallo, id est, post contractum. Et alia quidem contractum minuunt, et ad utilitatem rei formantur, quaedam autem augent et in utilitatem actoris adiciuntur. Pacta igitur, quae ex continenti fiunt, quae manifeste contractum minuunt, actionem transformant, et naturam contractus immutant, in quibus opponuntur exceptiones non tantum in bonae fidei contractibus, sed et in ipsi stricti iuris iudiciis, ut disci potest tam ex Paulo, qui hoc nominatim hoc loco ait, quam ex dig. 4. tit. de pactis. Tunc autem pacta ex continenti adiecta strictam transformant actionem, cum, ut iam dictum est, contractum minuunt, et a latere rei fiunt, id est, cum pactum initum reo prodest. Actionem strictam nec pacta ex continenti adiecta transformant ex parte actoris, id est, quae prosunt actori, ut iam docuit Ulpianus dig. II. them. 2. huius tituli. Nummis enim decem creditis ait, si quidem convenerit, ut novem tantum redderentur, in novem tantum ipso iure competere conditionem: si vero convenerit, ut reus undecim actori redderet, actionem non transformari, sed in statu suo manere, et decem tantum nummos initio creditos condici. Pacta igitur ex continenti adiecta actionem quidem bonae fidei sine distinctione transformant, id est, sive in utilitatem rei, sive in actoris commodum adiecta sint: strictam autem actionem tunc transformant, cum ad utilitatem rei facta sunt. Quae autem ex intervallo fiunt, quam vim in contractibus habeant, postea lucidius dicemus. Interim autem disce, quid sit, mutari naturam contractus, et actionem transformari. Exemplum autem ponam tam in bonae fidei iudicio, quam in stricto. Ecce naturaliter insitum est emtionis et venditionis contractui, et actioni ex emto, ut venditor emtionis nomine duplam repromittat, nec vero ut fideiussorem duplae stipulationis nomine emtori constituat. Cum haec sit natura ex emto actionis, pactum ex continenti factum est minuens contractum, ne venditor

1) Malim ενεργόν. 11) Fabr. in marg. emendat ὅτε. 12) Sic legendum. Fabr. δέκα. 13) Sic lego. Fabr. ια'. 14) Fabr. in marg. emendat προϊόντες.

γένηται μειωτικόν, ὥστε τὸν πράτην μὴ ἐπερωτηθῆναι τὴν δούπλαν. ἐνταῦθα γὰρ ἀμείβεται πῶς ἢ φύσις τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἢ ἐξ ἔμποιο λοιπὸν οὐκέτι κατὰ τὴν οἰκίαν βαδίζει φύσις, οὐδὲ τὸν πράτην ἐπερωτηθῆναι τὴν δούπλαν ἀπατεῖ. καὶ τὸ ἐναντίον πάλιν, εἰ καὶ αὐξητικὸν πάκτον γένηται, ὥστε τυχὸν πρὸς τῆ ἐπερωτήσεως τῆς δούπλας καὶ ἐγγυητὴν δοθῆναι τῷ ἀνομιμένῳ, πάλιν ἢ φύσις ἀμείβεται τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἢ ἐξ ἔμποιο λοιπὸν ἐπὶ αὐξήσεως μετατυπῶνται, καὶ ἀπατεῖ καὶ τὸν ἐγγυητὴν, ὡς ἔστι μὲν ἀλλοιόθεν μαθεῖν, μάλιστα δὲ ἐξ ὧν ὁ Οὐλπιανὸς ἐκ^{ω)} τοῦ Παπιανοῦ ἀναφέρει θεοπόντων ἐν τῷ ζ'. διγ. τοῦ δὲ πακτις. οὕτως μὲν ἐπὶ τῶν βόνα φιδε συναλλαγμάτων τὰ ἐξ κοντινῆντι πάκτα μετατυποῦσι τὴν ἀγωγήν καὶ τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος. μάθε, πῶς ἐπὶ τῶν στρίκτων μετατυποῦται διὰ τῶν ἐξ κοντινῆντι πάκτων ἢ ἀγωγή, ἐκ πλευροῦ μέρους τοῦ θέου, καθὰ φθάσαντες εἴπομεν. ἐπηρώτησθε τις τινὰ πούρωσ χιλίους χρυσίους* συμφωνον δὲ γέγονεν ἐν ἀρχῇ τοῦ συναλλάγματος, ἐφ' ὅσον ἀμέμπως καταβάλλῃ τοὺς τοκοὺς ὁ θέου, μὴ ἀπατηθῆναι^{ωω)} τοῦτο τὸ συμφωνον ἐξ κοντινῆντι γενόμενον τὴν φύσιν ἀμείβει τοῦ συναλλάγματος, καὶ τὴν πούρωσ τε καὶ στρίκτων ἐξ στυπουλάτου μετατυποῖ, καὶ αἰρετικὴν εἶναι παρασκευάζει, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐν τῷ προαναπεφωρημένῳ τιτ. δὲ πάκτις διγ. δ. Οὐλπιανὸς ὅτι^{ω)} μαθεῖν, ὅπως τὰ ἐξ κοντινῆντι πάκτα τὴν μὲν βόνα φιδε ἀγωγήν ἀδιαστίκτως μετατυποῦσι, τὴν δὲ στρίκτων ἐκ πλευροῦ τοῦ θέου μετατυποῦσι, τοῦτ' ἔστι, μειωτικὰ τοῦ συναλλάγματος ὄντα, καὶ ὅπως τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος, μάθε νῦν, τί δύναται τὰ ἐξ ἰντεרבάλλο πάκτα ποιεῖν. ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων τὰ ἐξ ἰντεרבάλλο γινόμενα σύμφωνα, τοῦτ' ἔστι, μὴ ἐν ἀρχῇ γινόμενα τοῦ συναλλάγματος, ἐπὶ μὲν τῶν στρίκτων ἀγωγῶν οὐτε τὴν φύσιν ἀμείβουσι, οὐτε μετατυποῦσι τὴν ἀγωγήν, παραγραφῶν δὲ καὶ μόνον τῷ θέῳ χαρίζονται. ἐπὶ δὲ τῶν βόνα φιδε συναλλαγμάτων, εἰ μὲν μειωτικὰ ἔστι τοῦ συναλλάγματος* θές γὰρ, ὅτι συνέδοξε, τὸν πράτην μὴ ἐπερωτηθῆναι τὴν δούπλαν, ὅπερ ἢ φύσις ἔχει τοῦ συναλλάγματος, καὶ ὅπερ κατὰ φύσιν τῆ ἐξ ἔμποιο παραπέτηγεν* εἰ μὲν οὖν μειωτικὰ ἔστιν, ὡς εἶπον, μετατυποῦσι τὴν ἀγωγήν, καὶ τὴν φύσιν ἀμείβουσι τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἢ ἐξ ἔμποιο λοιπὸν οὐκέτι κατὰ τὴν οἰκίαν φύσιν κινεῖται, οὐτε ἀπατεῖ τὸν πράτην ἐπερωτηθῆναι τὴν δούπλαν. εἰ δὲ αὐξητικὸν ἔστι συναλλάγματος^{ω)}* θές γὰρ, ὅτι συνέδοξε τὸν πράτην καὶ ἐγγυητὴν παρασκευεῖν ἐπὶ τῆς ἐπερωτήσεως τῆς δούπλας, ὡς ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ δ'. καὶ λζ'. διγ. τοῦ de evictionibus φησὶν* εἰ τοῖνυν αὐξητικὸν εἴη τὸ σύμφωνον τὸ ἐξ ἰντεרבάλλο, τὴν μὲν φύσιν οὐκ ἀμείβει τοῦ συναλλάγματος, οὐδὲ αὐξήσει ἢ μετατυποῖ τὴν ἐξ ἔμποιο, παραγραφῶν δὲ χαρίζεται τῷ ἀγοραστῇ, καὶ ἐὰν ἐναρξῆ τῆ ἐξ βέδικο χείρων τοῦ τιμηματος, ἀντιεῖθῃται αὐτῷ, ταῦτα ἀπατεῖν κατὰ τὰ συνέδοξα καὶ ἐγγυητὴν ἐπὶ τῆ ἐπερωτήσεως τῆς δούπλας αὐτῷ παραχεθῆναι, ὡς φησὶν Παπιανὸς ἐν τῷ βιβ. ιη'. τιτ. α'. διγ. οβ'. ἤγουν βιβ. ιθ'. τιτ. α'. καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα. τὸ δὲ εἰρημένον, ὅτι κατὰ φύσιν τῆ ἐξ ἔμποιο πένηγεν ἀπατεῖν τὸν πράτην ἐπερωτώσθαι τὴν δούπλαν, τοῦτο μὴ ἀδιαστίκτως ἐπὶ παντός πιπρασκομένου πράγματος νόμιζε χείρων ἔχειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν τιμωπέρων, ἐπὶ μαρκασιῶν τυχόν, καὶ κοσμίῶν τιμίῶν, καὶ ἐσθῆτος σρικῆς καὶ οἰκειῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων* ἐπὶ γὰρ εὐκαταφρονητῶν οὐκ ἀνάγκη τὸν πράτην ἐπερωτώσθαι τὴν δούπλαν, ὡς ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ κβ'. βιβ. τιτ. β'. διγ. λζ'. φησὶν, ἤτοι βιβ. ιθ'. τιτ. ια'. [Sch. s. III. 304 — 307.]

Τοῦ Ἀνομίμου. Συμβάλλεται σοι πρὸς τὴν παροῦσαν ζήτησιν τὸ ιβ'. καὶ ιζ'. διγ. τοῦ α'. τιτ. τοῦ κβ'. βιβ. καὶ ἀναγνώθι τα ἐν^{ω)} αὐτῷ ιζ'. διγ. παραγεγραμμένα. οὕτως τὰ μὲν παραρτήματα ἢ ἐξ κοντινῆντι ἤτοι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συναλλάγματος συμφωνομενα πάκτα τὴν μὲν βόνα φιδε ἀγωγήν ἀδιαστίκτως μετατυποῖ, τὴν δὲ στρίκτων ἐκ πλευροῦ τοῦ θέου. τὰ δὲ ἐξ ἰντεרבάλλο τὴν μὲν στρίκτων οὐδ' ὅλως μετατυποῖ* τὴν δὲ βόνα φιδε μειωτικὰ μὲν ὡς τὰ τοῦ συναλλάγματος μετατυποῖ, καὶ ἐνοῦσαν τίκει παραγραφῶν* αὐξητικὰ δὲ ὅσα μὲν αὐτῆ ἐπὶ σχηματι συγχωρεῖ, παραγραφῶν δὲ καὶ μόνον χαρίζεται. [Sch. s. III. 307.]

καὶ ἐξ ὑπεροθέσεως] Στεφάνου. Σημειώσαι, ὅτι ὁ τόκος ἀγνωμονιότητος φεβίτορος ἐστὶ πονηρῆ, καὶ οὐ τοσοῦτον διὰ κέρδος ἐπινοήσεται^{ω)} τοῦ δανεισάντος, ὅσον διὰ τὴν τῶν

duplam repromittat. Hoc enim casu natura contractus quodammodo mutatur, et actio ex emto iam non secundum naturam suam ambulat, neque exigit, ut venditor duplam repromittat. Per contrarium si pactum factum sit, quod augeat, puta, ut praeter duplae stipulationem fideiussor emtori detur, rursus natura contractus mutatur, et actio ex emto in eo, quod augetur, transformatur, et exigit, ut et fideiussor detur, ut aliunde disci potest, potissimum autem ex his, quae ex Responsis Papiani refert Ulpianus dig. 7. tit. de pactis. Ita quidem in bonae fidei contractibus pacta ex continenti adiecta transformant actionem, et naturam contractus immutant. Disce, quemadmodum in strictis transformetur actio per pacta in continenti adiecta, ex parte tamen rei, ut iam supra diximus. Quidam nummos sibi dari pure stipulatus est: pactum autem initio contractus interpositum est, ut, donec usuras ultro reus solveret, sors non peteretur. Hoc pactum ex continenti interpositum naturam contractus mutat, et puram et strictam ex stipulatu actionem transformat, et efficit, ut conditionalis sit, ut disci potest in supradicto tit. de pactis, dig. 4. Ulpiani. Cum didiceris, quemadmodum pacta ex continenti adiecta bonae fidei actionem sine distinctione transformant, strictam autem ex parte rei, id est, quae contractum minuunt, et quemadmodum naturam contractus immutant, discite nunc, quid pacta ex intervallo apposita efficere possint. Pacta, quae ex intervallo contractibus adiciuntur, id est, quae non fiunt in initio contractus, in strictis quidem actionibus naturam non mutant, neque actionem transformant, sed exceptionem duntaxat reo indulgent. In contractibus autem bonae fidei, si quidem contractui detrahant: pone enim convenisse, ne venditor duplam repromitteret, quae tamen est ex natura contractus, et naturaliter actioni ex emto inest: si igitur, ut dixi, contractui detrahant, transformant actionem, et naturam contractus mutant, et actio ex emto deinceps secundum naturam suam non amplius intenditur, nec per eam venditor duplam repromittere compellitur. Si vero pactum adiciat contractui: pone enim convenisse, ut cautio duplae cum fideiussore a venditore praestaretur, ut ait Ulpianus dig. 4. et 37. tit. de evictionibus: si igitur pactum ex intervallo appositum adiciat contractui, naturam quidem contractus non mutat, neque auget aut transformat actionem ex emto, sed exceptionem emtori largitur, et si conveniatur actione ex vendito pretii nomine, opponet ei, se secundum placitum petere, ut fideiussor duplae stipulationis nomine detur, ut ait Papianus lib. 18. tit. 1. dig. 72. seu lib. 19. tit. 1. Atque haec de his dicta sint. Quod autem dictum est, naturae actionis ex emto inesse, ut petat a venditore duplam promitti, ne putet sine distinctione in omni re vendita locum habere, sed in rebus pretiosioribus, margaritis forte, et ornamentis pretiosis, et veste serica, et servis, et rebus immobilibus: nam in rebus contemptibilibus necesse non est, venditorem duplam promittere, ut ait Ulpianus lib. 21. tit. 2. dig. 37. seu lib. 19. tit. 11.

Innominati. Prodest tibi ad hanc quaestionem dig. 12. et 17. tit. 1. lib. 22. et lege ad dig. 17. adnotata. Ad hunc modum pacta, quae statim sive ex continenti apponuntur, id est, in initio contractus, actionem bonae fidei sine distinctione transformant, strictam autem ex parte rei. Quae vero ex intervallo apponuntur, strictam quidem nullo modo transformant: bonae autem fidei actionem, si quid detrahant contractui, transformant, et exceptionem pariunt, quae contractui inest: sin autem adiciant, ipsam in suo statu manere sinunt, exceptionem vero et solam indulgent.

2) et ex mora] Stephani. Nota, usuram esse poenam morosi debitoris, nec tam propter lucrum creditoris, quam propter moram debitorum esse excogitatum,

ω) Adde τῶν, ωω) Fabr. in marg. addit τὸ κεφάλαιον. ἐπινοήσεται.

ω) Adde τοῦ ante συναλλ. ωω) Adde τῷ. γ) Fabr.

δανεισαμένων ἀγνωμοσύνην, ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῷ κβ'. βιβ. τιτ. α'. διγ. ιζ'. φησίν, ἦτοι τιτ. γ'. τοῦ παρόντος βιβ. κεφ. ιζ'. [Sch. t. III. 307.]

τοὶ ὀνδὲ τόκον] Τοῦ αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτων καταβαλεῖν ἑκατὴν νομίσματα ὑπὲρ ἑκάστω μνή^{yy)}, ἵνα ποιῆ τελείαν ἑκατοστήν. σημειῶσαι αὐτό, καὶ μὴ συναρπαγῆς. τοῦτο γὰρ τοῦ φράκτου ἐστὶ πάλαι γεγονότος, ὅτε καὶ ἑκατοστιαῖος ἢ τόκος. ἀμέλει γοῦν οὐκ ἐξ οὐκείας γνώμης ὁ Παῦλος τοῦτο φησιν, ἀλλὰ τὸ φράκτον αὐτὸ ὡς γέγονεν ἀφηγοῦμενος τὸν τότε γινόμενον χάριτην ἀναγνωσάκει. σήμερον γὰρ οὐκ ἔστιν ἑκατοστιαῖος τόκος, πληρὴ εἰ μὴ ἐπὶ φανερῶν αἰτιῶν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοστριοὶ καὶ οἱ τούτους ὑπερβαίνοντες, εἴτε πολλῶν, εἴτε ἐλαχίστων νομισμάτων ποσότητα δανείσουσι, τὸν ἀπὸ τρίτου ἑκατοστοῦ καὶ μόνον δύνανται τόκον ἐπερωτῆν· οἱ δὲ ἐργαστηρίων ἢ ἄλλης ἐμπορίας προσετηκότες καὶ ἰδιῶται τυγχάνοντες ὁμοίωρον ἑκατοστής· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀνθρώποι ἡμικατοστήν. ἐπὶ δὲ τῶν τραϊεκτικῶν δανείων καὶ τῶν ἐν ἄλλοις εἰδεῖσι δανειζομένων ἑκατοστήν, ὡς ἀνέγκται βιβ. δ'. τοῦ κωδικῶς ὑπὸ τὸν λβ'. τοῦ βιβ. τιτ. ἐν τῇ κς'. τοῦ τιτ. διατ. ἦτοι τιτ. γ'. τοῦτου τοῦ βιβ. κεφ. ογ'. Ἐρωτήσις. Τί οὖν, ὅτι ἐπερωτῆσῃ τις ὑπὲρ τὸν νόμιμον τόκον, ἀρα παρὰ τοῦτο πᾶσα ἢ ἐπερωτήσις ἀχρηστος εἶναι δοκεῖ; Στέφανος. Οὐδαμῶς. ἔνθα γὰρ ὑπὲρ τὸν νομιμομένον τις ἐπερωτᾷ τόκον, μένει οὐδὲν ἦττον τὸ κεφάλαιον χρεωστούμενον, τοῦ περιττοῦ μόνου, τοῦτο ἔστι, τοῦ ὑπὲρ τὸν νόμιμον τόκον ἀπαιτῆσθαι μὴ δυναμένου, ὡς ἐστὶ μαθεῖν ἐξ ὧν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Μαρκανῶς ἐν τῷ κβ'. βιβ. τιτ. α'. διγ. κ'. καὶ κθ'. φησίν, ἦτοι τοῦ παρόντος βιβ. τιτ. γ'. [Sch. u. III. 308.]

σύμφωνον δὲ γέγονεν ἐξ κοινῆς ἐντί] Τοῦ αὐτοῦ. Σημειῶσαι, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν στρίκτων, στρίκτα δὲ καὶ ἢ ἐξ σιπουλάτου, τὰ ἐξ κοινῆς ἐντί, ἐκ πλευροῦ δηλονότι τοῦ ἕσου, ἐνοῦσαν ἵκτει παραγραφῆν, καὶ μετατυπῆν ἄγωγήν, ὅπερ δείκνυσσι καὶ ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ δ'. διγ. τοῦ δὲ πᾶσις, ἦτοι βιβ. ια'. τιτ. α'. [Sch. x. III. 308.]

δοῦναι μοι κατὰ μῆνα] Τοῦ αὐτοῦ. Ἀπλοῦστερον τὸ πρῶτον εἶχε σύμφωνον, ὥστε εἰ μὴ τὰ χίλια πεντακῶσια νομίσματα ταῖς Καλανδαῖς Ἰανουαρίαις καταβληθῆν, τὸν νόμιμον εὐθύς τρέχειν τόκον. οὐ μὴν εἶχε τὸ χειρογράφων, ὥστε Καλανδαῖς μὲν Ἰανουαρίαις ρ. νομισμάτων καὶ μόνον ὀφείλεσθαι τόκον, Καλανδαῖς δὲ Φεβρουαρίαις ἕτερον ἑκατόν, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, ἀλλ' ἀπλοῦστερον εἶχεν, ὥστε Καλανδαῖς Ἰανουαρίαις μὴ καταβληθέντων τῶν νομισμάτων τόκον ὀφείλειεν. [Sch. y. III. 308.]

τριῶν μηνῶν παρελθόντων] Ζῆτει βιβ. κέ. τιτ. α'. κεφ. η'. θεμ. δ'. καὶ βιβ. μγ'. τιτ. α'. κεφ. ρε'. ἀναγκαῖα περὶ διαφόρων καταβολῶν χρεῶν, πότε ἐν τούτων δοκεῖ παραπροθεσμῆν ὁ χρεώστης, καὶ πότε οὐ. [Sch. z. III. 309.]

τῆς ὅλης ποσότητος] Οὐχ ὅτι μεταγενέστερον ἢ τὸ πᾶκτον οὔτε γὰρ ἀμφισβητοῦσι πρὸς τοῦτο οἱ ἐναντιούμενοι τῷ Παύλῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ στρίκτη ἢ ἢ ἀγωγή, καὶ εἰς^{zz)} ἂν λέγειν αὐτοὺς συναρπάσαι βουλομένους ὅτι^{a)} τῶν βόνα φίδε ἀγωγῶν τὰ ἐξ κοινῆς ἐντί πᾶσις μετατυποῦσι τὴν ἀγωγήν, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν στρίκτων, ὅπερ ὁ Παῦλος οὐ δέχεται. ἐκράτησε γὰρ τὸ καὶ ἐπὶ τῶν στρίκτων ἀγωγῶν^{b)} τὰ ἐξ κοινῆς ἐντί πᾶσις, ἐκ πλευροῦ δηλονότι τοῦ ἕσου, μειωτικὰ ὄντα ἦτοι ἐπ' ὀφείλει τοῦ ἕσου, μετατυποῦσι τὴν ἀγωγήν. [Sch. a. III. 309.]

ἀλλὰ μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα] Τοῦ Ἀνωνίου. Ἀνάγνωθι βιβ. ιγ'. τιτ. ζ'. διγ. η'. θεμ. δ'. ἦτοι βιβ. κέ. τιτ. α'. καὶ βιβ. με. τιτ. α'. διγ. ρε'. ἦτοι βιβ. με. τιτ. α'. [Sch. b. III. 309.]

Στεφάνου. Ἴδου ὡς ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι ἐκράτει ἢ γνώμη τῶν λεγόντων, τὰ ἐξ κοινῆς ἐντί πᾶσις καὶ ἐπὶ τῆς στρίκτης ἀγωγῆς ἵκτει παραγραφῆν, δηλονότι, ὅτι ἐκ τοῦ πλευροῦ τοῦ ἕσου, καθὺ φθασῶς ἐδίδαξεν ὁ Οὐλπιανὸς ἐν τῷ δ'. διγ. τοῦ δὲ πᾶσις. [Sch. b. III. 309.]

Ἦτοι^{c)} δίδωμι τόκον καθ' ἕκαστον μῆνα τῶν ρ. νομισμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πρώτου μηνὸς τῶν ρ. καὶ μόνου, ὑπὲρ τοῦ δευτέρου τῶν σ., καὶ ὑπὲρ τοῦ τρίτου τῶν τριακοσίων. [Sch. b. III. 309.]

ὁ γὰρ ὑπὲρ θρῆσειν ἔχων] Στεφάνου. Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Παύλου νόσον, ὅτι τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ κεφαλαίου διὰ συμφωνίαν ὑπερεθέσεως ἀνομάλον ἐστὶ τόκον ἀπαιτεῖν. [Sch. c. III. 309.]

ut ait Paulus in lib. 22. tit. I. dig. 17. seu huius libri tit. 3. cap. 17.

3) certas usuras] Eiusdem. Pro his soluturum centenos singulis mensibus, ut plenam faceret centesimam. Hoc nota, nec decipiaris. Hoc enim quaestio facti est, quae olim incidit, cum usurae centesimae in usu essent. Denique Paulus non ex sua sententia id dicit, sed factum exponens, cautionem tunc factam legit. Hodie enim usura centesima in usu non est, praeterquam in certis causis. Nam viri illustres, quique supra eos sunt, sive maiorem, sive minorem pecuniae quantitatem foeneri dederint, tertiam tantum centesimae usurae nomine stipulari possunt: qui autem tabernis vel aliis negotiationibus praesunt, et privati sunt, usuras besse: ceteri autem homines omnes semisses. In traiectione autem foenore, et aliis speciebus seu fructibus creditis centesimam stipulari licet, ut ostenditur lib. 4. Codicis, tit. 32. const. 26. seu tit. 3. huius libri, cap. 73. Interrogatio. Quid si quis supra legitimum modum usuras stipulatus sit, num ideo tota stipulatio inutilis esse videbitur? Stephani. Minime. Si quis enim supra statutum modum usuras stipulatus fuerit, manet nihilominus sors debita, cum superfluum tantum, id est, quod usuras legitimas excedit, peti non possit, ut disci potest ex his, quae Paulus et Marciianus lib. 22. tit. 1. dig. 20. et 29. seu huius lib. tit. 3. tradunt.

4) convenit autem ex continenti] Eiusdem. Nota etiam in strictis actionibus (stricta autem est actio ex stipulatu) pacta ex continenti apposita, ex parte scilicet rei, parere exceptionem, quae contractui inest, et actionem transformare, quod etiam ostendit Ulpianus dig. 4. tit. de pactis, seu lib. II. tit. 1.

5) ut singulis mensibus] Eiusdem. Simplicius primum pactum habuit, ut si mille quingenti aurei Calendis Ianuarii soluti non essent, usurae legitimae statim currebant. Nec vero ita conceptum est chirographum, ut Calendis Ianuarii aureorum centum duntaxat usurae praestarentur, Calendis autem Februarii aliorum centum, et ita deinceps: sed simpliciter habuit, ut Calendis Ianuariis non soluta pecunia usurae praestarentur.

6) si tres menses transierint] Quaere lib. 25. tit. 1. cap. 8. them. 4. et lib. 43. tit. 1. cap. 135. necessaria de diversis solutionibus eorum, quae debentur, quando videatur debitor in mora esse, et quando non.

7) usuras totius sortis] Non quod posterius esset pactum: neque enim ea de re contendebant, qui Paulo contradicebant, sed quia stricta erat actio, et verisimile est, eos, cum obrepere vellent, dixisse, in iudiciis quidem bonae fidei pacta ex continenti interposita actionem transformare, nec vero in strictis, quod Paulus non admittit. Obtinuit enim, ut etiam in stricti iuris actionibus pacta ex continenti adiecta, ex parte scilicet rei, si detrahant aliquid, sive in utilitatem rei sint, actionem transformet.

8) sed post primum mensem] Innominati. Lege lib. 13. tit. 7. dig. 8. them. 4. seu lib. 25. tit. 1. et lib. 45. tit. 1. dig. 135. seu lib. 45. tit. 1.

Stephani. Ecce, ut Paulus dicit, obtinuisse sententiam eorum, qui dicebant, pacta ex continenti interposita etiam in actione stricta exceptionem parere, ex parte rei scilicet, ut iam docuit Ulpianus dig. 4. tit. de partis.

Id est, usuras non solvam singulis mensibus trecentorum nummorum, sed pro primo mense centum duntaxat, pro secundo ducentorum, pro tertio trecentorum.

9) nam qui — tempus solvendi habet] Stephani. Hoc tanquam a Paulo dictum intellige, quod petitione sortis per pactum dilata, regulariter usurae non petantur.

yy) Lege ἑκάστου μηνός. z) ἐπιωρώτησε Fabr. zz) Fabr. in marg. addit ἦν. a) Fabr. in marg. addit ἐπὶ. b) Fabr. in marg. addit οὐ δ.

δύναται μέγροι τις ἐπερωτᾶν] Τοῦτο^{d)} ὡς ἐναντίον τῶ Παύλῳ λεγόντων. τί οὖν, ὦ Παῦλε, οὐ δύναμεθα τοῦ ἐν τῷ μέσῳ χρόνου ἀπαιτεῖν τόκους, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἀπὸ τῆς σήμερον^{e)}, ἐν ἣ γέγονε τὸ συναλλάγμα; πρὸς τὴν τοιαύτην γὰρ τὴν ἀπίθειαν ὁ Παῦλος φησιν, ὅτι δύναμεθα μὲν, πλὴν οὐχ οὕτως καθ' ἡμᾶς σιωπηρῶς, ἀλλ' ἥρκα ἰδικῶς ἐκφωτηθῆναι ὅσον εἰ οὕτως τις εἴποι· ὁμολογεῖς δίδου μοι νομίματα θ'. μετὰ πέντε μῆνας; εἰ δὲ μὴ δῶς μοι, τελεῖν μοι τόκον ὑπὲρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς σήμερον; ἢ καὶ οὕτως, ὁμολογεῖς δίδου μοι νομίματα θ'. μετὰ πέντε μῆνας, καὶ τόκους ἡμεκατοσταίους ἀπὸ τῆς σήμερον ἀρχομένους τρέχειν; οὕτως γὰρ καὶ τοῦ μέσου χρόνου, τοῦτ' ἔστι τῶν πέντε μηνῶν, ἐν οἷς οὐ δυνάμεθα τὸ κεφάλαιον ἀπαιτεῖν, τρέχει ὁ τόκος. ζῆτει βιβ. κγ'. tit. γ'. κεφ. ξθ'. θεμ. γ'. ἦτοι βιβ. κθ'. tit. α'. ὁμοιον καὶ τὸν ἴδικα, καὶ βιβ. μδ'. tit. ιζ'. κεφ. η'. ἀναγκαῖον καὶ τοῦ παρόντος βιβ. tit. γ'. κεφ. ιζ'. θεμ. δ'. [Sch. d. III. 309. sq.]

Τοῦ Ἀναρτίμου. Εἴρηται γὰρ βιβ. κβ'. tit. α'. dig. ιβ', ὅτι ὁ δανεισάμενος ἐπὶ τόκοις ἐκαθροῖς ὁμολόγησεν, ὡς εἰ ἐν οἰσθηποτε κειρῶ ὑστερησῶ, δίδου μοι βραυτέρους ὅλων τῶν χρημάτων, ἀφ' οὗτινος χρόνου ἐδαμεισάμην· καὶ ἐπὶ τινὰς χρόνους ἀγρωμοσήσας ὑστερησε. τοῦ μετὰ τὴν ὑστερήσασαν χρόνου καὶ μόνου δίδου μοι τοὺς βαρεῖς. φησὶ δὲ καὶ βιβ. με'. tit. α'. dig. ξδ'. ἦτοι βιβ. μγ'. tit. α'. ὅτι καλῶς ἐπερωτῶ ἰ. ἐτήσιος χρόνος ἀπὸ τῆς σήμερον ὑπὸ αἰρεσιν τὴν, ἐάν Τίτιος ὑπάτος γένηται. κἂν γὰρ μετὰ χρόνον ἢ αἰρεσὶς ἐξέλθῃ, καὶ τα τοῦ προ αὐτῆς χρόνου λαμβάνω ἐτήσια νομίματα ἰ. ὁμοιον dig. κς. f) τοῦ αὐτοῦ tit. ἢ δὲ τοιαύτη ἐπερωτήσις πραεπύστειρα λέγεται παρὰ τοῖς νόμοις. καὶ οὐ μόνον ἐπὶ πτωχῶν τῶν ἐπερωτήσεων ἐρρωται τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τῶν διαθηκῶν, καὶ πάντων τῶν συναλλαγμάτων, ὡς ἴσῃτι. γ'. tit. ιθ'. καὶ βιβ. ε'. τοῦ κώδικος tit. κγ'. διατ. κθ'. ἦτοι βιβ. κέ'. tit. β'. κεφ. κ'. [Sch. d. III. 310.]

τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ καρπῶν] Θεόφιλος μὲν ὁ μακαρίτης οὕτως ἐθέμασε, τὸν ἐπὶ ἰουδικαίῳ σὺλβι δοθέντα ἐγγυητὴν ἀπαιτούμενον μετὰ καταδίκην τοῦ ἔθου καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς προκαταρξέως καρποὺς, κἂν μὴ τοῦτο συνέδοξεν ἰδικῶς. ἔτεροι δὲ τὸ παρὸν ἐρημνεύοντες καὶ ἐξηγουμένοι δίγεστον, διὰ συμφωνῶν^{g)} ἰδικῶς ἐκφωτηθῆναι εἰρηκῶν ἐπὶ τοῖς καρποῖς ἀνακλισθαι τὴν ἐπερωτήσασαν καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας τοῦ συναλλάγματος ἀπαιτεῖσθαι καρποὺς ὅσον ὁμολογεῖς μετὰ πέντε μῆνας δίδου μοι τὸνδε τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας καρπῶν; ἢ οὕτως ὁμολογεῖς μετὰ πέντε μῆνας δίδου μοι τὸνδε τὸν ἀρχὴν; εἰ δὲ μὴ δῶς, ὁμολογεῖς δίδου μοι τοὺς ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας καρποὺς; ἀμεινον δὲ οὕτως εἰπεῖν ὅσον ἐγγνωμένον ἐν τῷ κβ'. βιβ. τῶν dig. tit. α'. καὶ τῶν Βασιλικῶν κγ'. tit. γ'. ὅτι ἐπὶ τῶν βόνα ἴδου ἀγῶων καὶ οἱ πρὸ μόρας ἀπαιτοῦνται καρποί. τοῦτο οὖν φησιν ὅτι κρατεῖ ἐπὶ τῶν καρπῶν, κρατεῖ δὲ τὸ καὶ μόρας μὴ γενομένης αὐτοῦ ἀπαιτεῖσθαι, τοῦτο δύναμεθα καὶ ἐπὶ τῶν τόκων, διὰ ἰδικῶν μέντοι συμφωνῶν ποιεῖν τοῦ ἦτιοῦ μάλιστα δηλοῦντος, ὅτι οἱ μὲν καρποὶ καὶ διὰ σιωπῆρον ἀπαιτοῦνται συμφωνῶν. οἱ δὲ τόκοι δέονται πάντως ἰδικῶν ἔχειν συμφωνῶν, ἦτοι ἐπερωτῆσασαν ἐπὶ τῷ καὶ ὑπὲρ τοῦ μέσου χρόνου, τοῦτ' ἔστι καὶ μόρας μὴ γενομένης αὐτοῦ τρέχειν. [Sch. e. III. 310. sq.]

L. 41.
D. XII. 1.

μγ'. Ἀφρικαν. Ἐν ἐπαρχίᾳ δοῦλον ἔχων δανείζοντα μερικὸν αὐτὸν κληρονόμον ἔγραψα· καὶ μετὰ θάνατόν μου νομίζων με ζῆν καὶ χρεῖα ὑπεδέξατο, καὶ ἐδάμεινε ἐπερωτήσας καὶ λαβῶν ἐνέχυρα. οἱ δὲ χρεῶστα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τελευτήσαντος με καταβαλόντες αὐτῷ ἐλευθεροῦνται, καὶ ἀρμόζει τοῖς συγκληρονόμοις ἐπὶ τοῖς δοθεῖσιν αὐτῷ οὐχ ἢ διαιροῦσα τῇ φαιμίλῃ τὸν κληρὸν, ἀλλ' ἢ περὶ πραγμάτων ἀλλοτριῶν διοικήσεως ἀγῶγή. τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ δανεισθέντα κατὰ τὸ ἴδιον μόνον ἐξέποιήσε μέρος· ἐπὶ δὲ τῷ ἀρμόζοντι τῷ συγκληρονόμῳ οὕτε δάνειον συνέστη οὕτε τὸ ἐνέχυρον ἔρρωται. εἰ γὰρ δώσω σοι νομίματα ἐπὶ τῷ δανείσαι, καὶ ἀγνοῶν με τελευτήσαι παράσχης, οὐ

10) potest tamen quis stipulari] Hoc intellige tanquam dictum ab his, qui Paulo contradicebant. Quid igitur, o Paule, numquid possumus medii temporis usuras petere, id est, ex die, quo contractus initus est? Huic igitur obiectioni respondet Paulus. Possumus quidem, inquit, sed non per nos tacite, sed cum specialiter expressum fuerit: veluti si quis dixerit: Promittis, te mihi dare nummos centum post menses quinque? nisi autem dederis, ex hac die mihi usuras dependes? Vel etiam sic: Promittis te mihi dare nummos centum post menses quinque, et usuras semisses ex hac die currere incipientes? Sic enim medii quoque temporis, id est, quinque mensium, in quibus sortem petere non possumus, usurae currunt. Quare lib. 23. tit. 3. cap. 69. them. 3. seu lib. 29. tit. 1. simile, et Indicem, et lib. 41. tit. 16. cap. 8. necessarium, et huius libri tit. 3. cap. 17. them. 4.

Innominati. Dicitur enim lib. 22. tit. 1. dig. 12. eum, qui pecuniam mutuum sub usuris levioribus acceperat, promississe, si sua quaque die non solveret, se graviores totius pecuniae ex die mutui contracti usuras soluturum: eundemque in quibusdam pensionibus sua die solvendis cessasse. Temporis tantum post cessationem graviores usuras pendet. Dicitur autem et lib. 45. tit. 1. dig. 64. seu lib. 43. tit. 1. me recte stipulari dena in annos singulos sub hac conditione, si Titius consul factus fuerit. Licet enim conditio post annum extiterit, eius quoque temporis, quod ante impletam conditionem interessit, nummos decem accipio. Simile dig. 126. eiusdem tituli. Eiusmodi autem stipulatio praepostera a Iureconsultis nuncupatur. Et non modo in omnibus stipulationibus valet haec conceptio, sed etiam in testamentis et omnibus contractibus, ut Institut. lib. 3. tit. 19. et lib. 6. Cod. tit. 23. constit. 25. seu lib. 35. tit. 2. cap. 20.

11) hoc enim et in fructibus fit] Theophilus quidem beatæ memoriae speciem hanc posuit, fideiusorem, qui iudicatum solvi spondit, post rei condemnationem etiam fructuum a tempore litis contestatae nomine conventum fuisse, licet hoc specialiter expressum non sit. Alii vero hoc digestum interpretantes et exponentes dixerunt, pacto specialiter expressum esse, ut fructuum nomine retrotrahatur stipulatio, et fructus a die contractus petantur: veluti: Spondes, te illum fundum mihi daturum post menses quinque cum fructibus ex hac die? vel sic: Spondes, te illum fundum mihi daturum post menses quinque? nisi autem dederis, fructus quoque ex hac die mihi te daturum spondes? Melius autem est, ut ita dicamus. Puta didicimus lib. 22. Dig. tit. 1. et Basilicorum lib. 23. tit. 3. in bonae fidei actionibus etiam ante moram fructus deberi. Hoc igitur ait: quod observat in fructibus (observatur autem, ut, licet mora facta non sit, petantur), hoc etiam in usuris facere possumus, specialibus tamen pactis: maxime cum textus significet, fructus etiam ex tacito pacto peti. Usurae autem omnino indigent speciali pacto seu stipulatione, ut medio quoque tempore, id est, etiam non facta mora currant.

XLIII. African. Servum, quem in provincia¹⁾ pecuniis credendis praeposueram²⁾, ex parte heredem scripsi: qui cum post mortem meam putaret, me vivere, et debita exegerat, et pecuniam crediderat facta stipulatione et acceptis pignorum. Debitores quidem, qui ignorantes mortem meam ei solverunt, liberantur, et coheredibus solutarum pecuniarum nomine non familiae erciscundae³⁾, sed negotiorum gestorum actio⁴⁾ competit. Quas vero pecunias ipse credidit, eas ex sua tantum parte alienavit⁵⁾: pro parte vero coheredi competente nec mutuum consistit⁶⁾, nec pignus valet⁷⁾. Nam et si tibi nummos dederim⁸⁾ in hoc, ut eos crederes, et ignorans me de-

d) Fabr. in marg. addit: ρόησον ὡς ἀπὸ τῶν ἐν. e) Fabr. in marg. emendat ἡμέρας. f) Fabr. in marg. emendat ρκς'. g) Legendum videtur νομικῶς. g) Lege διὰ συμφώνων et infra διὰ σιωπηροῦ συμφώνου.

μεταφέρεις τὴν δεσποτείαν. εἰ δὲ δανείσας ὁ μερικὸς κληρονόμος ἐπρωτίησεν, εἰ μὲν εἰς πρόσωπόν μου τοῦ ἤδη τελευτήσαντος, οὐκ ἔρρωται· εἰ δὲ ἑαυτῷ, τῇ κληρονομίᾳ προσπορίζει ὡς καλῆ πίστει δουλεύων. εἰ δὲ ἐκληρονόμησεν ὁ ἄλλος, καὶ γινώσκει τὸν δανείσαντα συγκληρονόμον αὐτοῦ εἶναι, οὐ δύναται καλῆ πίστει νέμεσθαι αὐτόν, καὶ ἀργεῖ ὁ προσπορισμός. ὁ γὰρ γνούς οὐδὲ ψυχὴν ἔχει τὸν συγκληρονόμον νέμεσθαι. εἰ δὲ ἀναγκαῖος ὢν^h) κληρονόμος καὶ ὁ ἄλλος κληρονόμος ἠγγύησεν εἶναι συγκληρονόμον τὸν δανείσαντα, χώρον ἔχει ὁ προσπορισμός. εἰ δὲ δοῦλοι ἦσαν οἱ δύο, ἀλλήλοισι δοκοῦσιν καλῆ πίστει δουλεύειν.

ἐν ἐπαρχίᾳ δοῦλον] Κυρίλλου. Ἐχὼν τις ἐν ἐπαρχίᾳ οἰκίαν δανείζοντα τελευτῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ αὐτῷ καὶ ἐτέρω κληρονόμῳ. ὁ δὲ ἀγνοῶν ταῦτα ἢ ἀπήτησε χρέος, ἢ ἐδάνεισεν. οἱ μὲν καταβαλλόντες δεβίτορες, εἰ ἠγγύουν, ἐλευθεροῦνται, καὶ κατέχειται ὁ Στίχος οὐ φαμίλιας ἐρκισκουνδαε, ἀλλὰ νεγοτιόρουμ γεστοόρουμ. οἱ δὲ δανεισθέντες οὐ κατέχονται, ἐπειδὴ μὴ ἐξεποιήθη τὰ νομίματα, οὔτε τὰ ἐνέχυρα αὐτῶν εἰς τὸ πᾶν· ὡς περὶ οὗτε εἰ δεδωκὰ σοι νομίματα δανείσαι Πρίμῳ, καὶ μετὰ θανάτου μου ἐδάνεισας. εἰ δὲ ἐπρωτίησεν τὴν ἀνάδοσιν, εἰ μὲν τῷ τεστατέρῳ, ἀργήτως· εἰ δὲ ἑαυτῷ, προσπορίζει τῇ κληρονομίᾳ, εἰ ἀναδίτευτος ἔστιν, ἢ νεκεσσάριοι εἰσιν οἱ συγκληρονόμοι. ἐν θέματι δὲ πάντες ἀλλήλοισι καλῆ πίστει δουλεύουσι, καὶ ὁ δουλεύων δὲ βόνα φίδε δοῦλος ἢ ἐλεύθερος ἐπερωτῶν ἐξ ἧς τοῦ κεκτημένου προσπορίζει αὐτῷ. [Sch. f. III. 311.]

ἔχων δανείζοντα] Ἐπὶ τόκοις, κατὰ γνώμην μου καὶ προτροπῆν ἐλευθέρων πεκουλιου διοικήσιν δόντος αὐτῷ, καὶ προτρεψάμενος ἀδειῶς^{hh}) μετὰ πάντων συναλλάσσειν. [Sch. g. III. 311.]

οὐχ ἢ διαιρούσα — τὸν κληρον] Οὐ γὰρ ὀνόματι τῆς κληρονομίας ἐπράξεν. ὅτε γὰρ ὀνόματι τῆς κληρονομίας ἢ τῆς κοινότητος πρᾶξη ἢ τι, τότε ἀρμόζει τὸ φαμίλιας ἐρκισκουνδαε ἢ τὸ κομμονι διβιδούνδο· καὶ δηλοῦται μὲν τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδ'. κεφ. τοῦ γ'. τίτ. τοῦ μβ'. βιβ. δηλοῦται δὲ καὶ ἀπὸ βιβ. ἰβ'. τίτ. α'. κεφ. οδ'. ἀνάγνωθι καὶ τὴν ἐν ἐκείνῳ παραγραφῆν, καὶ τίτ. α'. αὐτοῦ κεφ. ἰδ'. [Sch. h. III. 311.]

ἢ περὶ πραγμάτων ἄλλοτριῶν διοικήσεως ἀγωγῆ] Στεφάνου. Σημείωσαι, ὅτι καὶ ὁ τὰ ἐπίκοινα ὡς περὶ ἄλλοτρια πράττειν τίκει τὴν νεγοτιόρουμ γεστοόρουμ, εἰ καὶ ἀγνοῶν τὴν οἰκίαν κατάστασιν ἐπράξε τι ἥτοι δώκησεν. [Sch. i. III. 311.]

Διατί; ὁ δοῦλος νομίζων ἔτι ζῆν τὸν δεσπότην πάντα, ὅσα ἐπράττει, διαθήσει τοῦ προσπορίσειν τὰς ἐπὶ τοῦτο ἄγωγὰς αὐτῷ ἐποίει καὶ ἐνήργει. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ἐτελεύτησε γραψάμενος κληρονόμος καὶ αὐτὸν ἀγροῦντα, δίδεται τοῖς συγκληρονόμοις κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς συγκαταβληθείσι αὐτῷ ἢ νεγοτιόρουμ διὰ τὴν διάθεσιν καὶ πρᾶξεις. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ δοῦλος, ὡς εἶπον, οὐχ ὡς κληρονόμος ἐπράξεν, ἵνα καὶ ἐνέχεται τῷ φαμίλιας ἐρκισκουνδαε, ἢ τῇ νεροδιτάτις πετιπιοι, ἀλλ' ὡς διοικήσιν χειρίζων τοῦ δεσποτου. καὶ ἀνάγνωθι βιβ. μβ'. τίτ. β'. κεφ. ι'. τὸ αὐτὸ λέγον. σημείωσαι, πῶς κινεῖται ἢ νεγοτιόρουμ γεστοόρουμ, καὶ ταῦτα τοῦ δοῦλου ἀγροῦντος διοικῶν ἄλλοτριον. καὶ μὴ θανάτου τοῦτο. ἀνάγνωθι γὰρ καὶ βιβ. ἰβ'. τίτ. β'. κεφ. ἰδ'. θεμ. β'. ἐν τέλει, καὶ εὐρήσεις καὶ ἐκέυσε, ὅτι τοῦ διοικητοῦ πλανωμένου περὶ τὸ τοῦ δεσποτου πρόσωπον τίκεται ἢ νεγοτιόρουμ. [Sch. i. III. 311. sq.]

Καίτοι αὐτὸς οὐκ ἔσχε διάθεσιν ἄλλοτρια διοικῆσαι πράγματα. καὶ πῶς δίδεται ἢ νεγοτιόρουμ; ὁμολογουμένως ὀνόματι τοῦ δεσποτου τῶν πραγμάτων ἐπράττει, καὶ λοιπὸν εἰκότως ἔχουσιν οἱ συγκληρονόμοι τὴν νεγοτιόρουμ· κἂν γὰρ ἠγγύει τὸ αὐτοῦ εἶναι δεσπότης, ἀλλ' οὐν ὀνόματι τοῦ δεσποτου ἐπράττει. [Sch. i. III. 312.]

κατὰ τὸ ἴδιον μόνον ἐξεποίησε μέρος] Διὰ τὸν

cessisse, eos dederis, non transfers dominium⁹). Quodsi heres ex parte, qui credidit, stipulatus sit, si quidem mihi iam mortuo, non valet¹⁰): sin autem sibi, hereditati acquirit¹¹), quasi bona fide serviens¹²). Si vero alius hereditatem adierit¹³), et scierit¹⁴) eum, qui credidit, coheredem suum esse, non potest bona fide¹⁵) eum possidere, et cessat acquisitio per eum¹⁶). Nam qui scit, neque animum habet, ut coheres possideat. Sed si necessarius heres sit¹⁷), et alius heres ignoraverit, eum, qui credidit, coheredem esse, locum habet acquisitio¹⁸). Si vero uterque servus erat, sibi invicem bona fide servire videntur¹⁹).

1) servum, quem in provincia] Cyrilli. Quidam habens in provincia servum credendis pecuniis praepositum, Romae decessit eo et alio herede relicto. Servus haec ignorans aut debita exegit, aut pecunias credidit. Debitores, qui solverunt, siquidem ipsi quoque ignorabant, liberantur, et Stichus tenetur non familiae erciscundae, sed negotiorum actione. Qui vero pecunias acceperunt, non tenentur, quia nummi alienati non sunt, nec pignora eorum in solidum: sicut nec si tibi in hoc nummos dederim, ut eos Primo credas, et post mortem meam dederis. Quodsi eos reddi stipulatus sit, si quidem testatori, inutiliter stipulatur: quodsi sibi stipulatus sit, hereditati acquirit, si adita non sit, vel coheredes necessarii sint. In specie autem proposita omnes bona fide sibi invicem serviunt. Servus autem, qui bona fide servit, aut liber homo, si ex re possessoris stipuletur, ei acquirit.

2) pecuniis credendis praeposueram] Sub usuris, ex voluntate mea et iussu, qui liberam peculii administrationem ei concessi, cuique potestatem dedi, ut cum omnibus contraheret.

3) non familiae erciscundae] Non enim hereditatis nomine fecit. Nam cum hereditatis aut societatis nomine aliquid factum fuerit, tunc actio familiae erciscundae aut communi dividundo competit: idque ostenditur et cap. 19. tit. 3. lib. 42. et lib. 12. tit. 1. cap. 74. Lege et ibi adnotationem, et eiusdem tit. 1. cap. 14.

4) negotiorum gestorum actio] Stephani. Nota, eum, qui rem communem quasi suam gessit, parere negotiorum gestorum actionem, licet status sui ignarus aliquid fecerit seu gesserit.

Cur vero? servus, cum crederet, adhuc dominum vivere, omnia, quae fecit, eo animo faciebat, ut actiones inde ei acquireret, et efficaces fuissent. Quoniam autem decessit, et eum quoque ignorantem heredem scripsit, eorum nomine, quae ipsi soluta sunt, coheredibus adversus eum datur negotiorum gestorum actio propter affectum eius et propositum. Nam et ipse servus, ut dixi, non quasi heres fecit, ut teneretur familiae erciscundae iudicio, vel hereditatis petitione, sed contemplatione domini, cuius negotia gerebat. Et lege lib. 42. tit. 2. cap. 10. in quo idem dicitur. Nota, quemadmodum actio negotiorum gestorum intendatur, idque cum servus ignoraret, se alienum negotium gerere. Neque hoc mireris. Lege enim et lib. 12. tit. 2. cap. 14. them. 2. in fine, et ibi quoque invenies, nasci negotiorum gestorum actionem, cum negotiorum gestor erravit circa personam domini.

Atqui voluntatem non habuit aliena negotia gerendi. Quomodo igitur datur actio negotiorum gestorum? Sane nomine domini rei gessit, et merito coheredes habent negotiorum gestorum actionem: quamvis enim ignoraret, eos dominos esse, domini tamen nomine gessit.

5) ex sua tantum parte alienavit] Propter

h) Lege ἢ pro ὢν. hh) Fabr. in marg. ἀδειῶς. Lege προτρεψάμενος. i) Sic lego. Fabr. Διότι;

κανόνα τῶν λέγοντα, ὅτι ὁ δανειζὼν θέλειⁱⁱ⁾ δεσπότης εἶναι τῶν πραγμάτων τῶν δανειζομένων· ἄλλως γὰρ οὐ δύναται τὴν δεσποτείαν μετενεργεῖν ἐπὶ τὸν χρεώστην, διὰ τοῦτο καὶ τὰ δανεισθέντα μετὰ τελευτῆν τοῦ τεστατόρος εἰς μέρος λογίζονται τοῦ δανειζόντος, ἵνα ἡ δεσπότης τῶν δανεισθέντων. ἐπὶ δὲ τοῖς πλείοσι τῶν ἀνηγμένων τῷ μέρει αὐτοῦ ἔχουσιν οἱ συγκληρονόμοι αὐτοῦ τὸν ἀπὸ καλοῦ δαπανήματος κονδικτικίον. [Sch. k. III. 312.]

Στεφάνου. Τυχὸν εἰς τὸ τρίτον μέρος ἐγγέγραπται κληρονόμος. τὸ τρίτον μέρος τῆς δεσποτείας ἐπὶ τὸν λαβόντα μετέθηκε. τοῦτο δὲ τὸ μέρος ὑφ' κ) ὧν καὶ συνέστη κονδικτικίον ἀπαιτεῖται ἐν ποσότητι κανονιζόμενον. οἷον τ. νομισματῶν ἐστὶ τὰ δανεισθέντα. οὐκ εἰς τρίτον μέρος ἑκατὸν νομισμάτων κινεῖται ὁ κονδικτικίος, ἀλλ' εἰς ἑκατὸν μόνον, καθὼς ὁ Οὐλλιανὸς ἐν τῷ ιγ' διγ. τοῦ παρόντος τι. φθάσας ἐδίδαξεν. Ἐρωτήσις. Ἀρα κἂν μήπω ἠδίδευσαν οἱ συγκληρονόμοι αὐτοῦ, δύναται ὁ οἰκέτης μερικὸς ὧν κληρονόμος ἀναφάνεσθαι, ἵνα καὶ χώραν ἔχη τὸ εἰρημένον, ὅτι ὁ δανεισὼς τὸ οἰκτεῖον μόνον ἐξεποίησε μέρος ὡς κληρονόμος εἶναι τῷ νόμῳ δοκῶν; Στέφανος. Κἂν ἐκ μέρους γεγραπται κληρονόμος ὁ οἰκέτης καὶ μήπω ἠδίδευσαν οἱ σὺν αὐτῷ γραφέντες, κληρονόμος γίνεται, καὶ ἐλευθεροῦται, καὶ κληρονομεῖ· οὔτε γὰρ λαμβάνει τι ἀπὸ τῶν συγκληρονόμων, ἀλλ' αὐτὸς ἄφ' ἑαυτοῦ κτάται τὴν ἐλευθερίαν· εἰ μὴ ἄρα οὕτως ἔτιχε κληρονόμος γραφείς· ὅτε γένηται μοι ἕτερός τις κληρονόμος, τότε ὁ δέμα ὁ οἰκέτης ἐλευθερὸς ἔστω καὶ κληρονόμος. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ θέματι ἀνάγκη ἔχει περιμεῖναι τὴν ἀδιλίονα^{kk)} σὺν αὐτῷ γραφέντων κληρονόμων, ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῷ κθ'. τῶν διγ. βιβ. τι. β'. διγ. νη'. φησὶν, ἦτοι βιβ. λε'. τι. ιδ'. [Sch. k. III. 312. sq.]

οὔτε δάνειον συνέστη] Τοῦ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ μετέθηκε τὴν δεσποτείαν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ ἀνήκον τοῖς συγκληρονόμοις μέρος, καὶ οὐ συνέστη δάνειον ἐπὶ τῷ μέρει τῶν συγκληρονόμων, δεσποτείας μὴ μετατεθείσης. ἐτέρω δὲ λόγῳ εἰ μήπω τὰ νομίσματα παρὰ τῶν δανεισθέντων ἐδαπανήθησαν, κινούσιν ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἰσὺν κατὰ τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος οἱ συγκληρονόμοι. εἰ δὲ ἐδαπανήθησαν, τότε τὸν ἀπὸ καλοῦ δαπανήματος κονδικτικίον κινούσιν ἐπὶ τῷ μέρει τῶν συγκληρονόμων, ὡς παραδεδωκά σοι καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ιγ' διγ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Οὐλλιανὸς ἐν τῷ ιη'. κανονίζων διγέστω φησὶν, ὅτι καθόλου γὰρ ὁ τὰ ἀλλότρια χρήματα δεδωκώς ἐπὶ δανείῳ δαπανηθέντων αὐτῶν ἔχει τὸν ἀπὸ καλοῦ δαπανήματος κονδικτικίον. ταῦτα μὲν οὖν ἐν ᾧ δανεισὼς μὴ ἐπρωτήσῃ τὴν ἀνάδουσαν· εἰ δὲ γέγονεν ἐπερωτήσις, τί γίνεται, φησὶν ὑποκατιῶν. [Sch. l. III. 313.]

οὔτε τὸ ἐνέχουρον ἐρωταί] Ἐπὶ μέντοι τῷ ἀνήκοντι μέρει τῷ δανεισάντι μένει τὸ ἐνέχουρον ἐνοχον. [Sch. m. III. 313.]

εἰ γὰρ δώσω σοι νομίσματα] Διότι ἡ τελευτῆ μου ἀφείλεν ἐξ ἐκείνου τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πεκουλίου διοικήσων, καὶ ἐπέμεινε λοιπὸν τὰ παρ' ἐκείνῳ δεσποζόμενα παρὰ τῆς κληρονομίας, καὶ δι' ἐκείνης καὶ παρὰ τῶν κληρονόμων· καὶ λοιπὸν ὡς κοινῶν ὄντων αὐτῶν ἐπὶ τοῖς ἀνήκονσι τοῖς συγκληρονόμοις μέρει δάνειον οὐ συνέστη, παρὰ γνώμην ἐκείνων δανεισθέντων, οὔτε ἐπ' ἐκείνοις ἔχονται^{l)} τὰ ἐνέχουρα. [Sch. n. III. 313. sq.]

Ἢ μὲν γὰρ τοῦ τελευτήσαντος γενικὴ προτροπὴ γενομένη, ὅτε ἐδίδου ἀδειαν διοικεῖν τὸ πεκουλίον, ἐλύθη ἐκείνου τελευτήσαντος. ὁ συγκληρονόμος δὲ οὐκ ἐνετείλατο. καὶ πῶς ἄρα εἰς τὸ ἀρμόζον τῷ συγκληρονόμῳ δάνειον συσταῖ παρὰ γνώμην αὐτοῦ; σημειώσωσι, ὅτι ὁ λαβὼν χρήματα παρὰ τινος ἐπὶ τῷ δανείῳ, τελευτήσαντος ἵστεργα ἢ τοῦ δεδωκότος, οὐ μετατίθησιν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν, εἰ καὶ αὐτῷ τούτῳ δανείσει, ᾧ καὶ ἐνετάληθη φησὶν παρὰ τοῦ δεδωκότος δανείσαι. [Sch. n. III. 313.]

Εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ δοῦλος μετὰ τὸν ἐμὸν θάνατον λυθείσης τῆς γενικῆς προτροπῆς οὐκ ἄλλωςⁱⁱ⁾ δανείζει τὰ τοῖς συγκληρονόμοις ἀνήκοντα, νῦν κατασκευάζων ἐτι ὁ εἶπε, φησὶν· εἰ γὰρ δώσω σοι νομίσματα, καὶ τὰ ἐξῆς. [Sch. n. III. 313.]

Τοῦ Ἐναντιοφανοῦς. Καίτοι εἰρηται βιβ. ιζ'. τι. α'. διγ. κς'. ἦτοι βιβ. ιδ'. κεφ. κς'. Θεμ. β'. ὅτι εἰν ἐνετείλωμαι τῷ χρεώστῃ μου καταβαλεῖν Τιτίῳ, καὶ ἀγνοῶν τὸν θάνατον μου καταβάλῃ, ἐλευθεροῦται. ἀλλ' ἐκεῖ ὁ δεβίτωρ ἴδια δεδω-

regulam, quae dicit, eum, qui mutuum dat, dominum esse debere eorum, quae mutuo dantur: alioquin dominum in debitorem transferre non potest. Ideoque pecuniae creditae post mortem testatoris in partem eius, qui credidit, computantur, ut sit dominus eorum, quae credidit. Eorum autem nomine, quae partem eius superant, coheredes eius habent conditionem de bene dependens.

Stephani. Fortasse ex parte tertia heres scriptus est. Tertia pars domini in accipientem translata est. Haec autem pars, in qua et mutuum contractum est, condicatur in quantitate definita. Finge trecenta credita. Non pro tertia parte nummorum centum conditio intenditur, sed centum duntaxat condicuntur, ut iam docuit Ulpianus in dig. 13. huius tituli. Interrogatio. Quamvis coheredes eius nondum adierint, potestne servus ex parte institutus heres existere, ut et locum habeat, quod dictum est, eum, qui pecunias credidit, partem suam duntaxat alienasse, quasi lege heres esse videatur? Stephani. Licet servus ex parte heres scriptus sit, et qui cum eo heres instituti sunt, nondum hereditatem adierint, heres fit, et liber, et hereditatem acquirit: neque enim quidquam a coheredibus capit, sed a semetipso libertatem accipit: nisi ita institutus fuerit: cum mihi alius quis heres erit, tunc ille servus liber et heres esto. Hoc enim casu necesse habet expectare aditionem heredum cum eo scriptorum, ut Paulus lib. 29. Dig. tit. 2. dig. 58. ait, seu lib. 35. tit. 14.

6) nec mutuum consistit] Eiusdem. Neque enim nummorum dominum transtulit, quod ad partem coheredum attinet, nec mutuum contrahitur in parte ad coheredes spectante, dominio non translato. Ceterum si nummi ab his, qui acceperunt, nondum consumti sint, coheredes pro parte sibi competente eos vindicabunt. Si vero consumti sint, tunc coheredes pro sua parte habent conditionem de bene dependens, ut iam a me traditum est initio dig. 13. Et Ulpianus ipse dig. 18. regulariter definit, eum, qui alienos nummos mutuos dederit, consumtis eis habere conditionem de bene dependens. Atque haec, cum is, qui credidit, pecuniam sibi reddi stipulatus non est: quid autem fiat, si eam sibi dari stipulatus sit, inferius docet.

7) nec pignus valet] Pro parte tamen ad eum, qui credidit, pertinente pignus obligatum manet.

8) nam et si tibi nummos dederim] Quoniam morte mea adema ei est libera peculii administratio, et quae apud eum erant, postea manserunt in dominio hereditatis, et per eam in dominio heredum: nec cum nummi communes essent, in his partibus, quae ad coheredes pertinebant, mutuum contractum est, quia sine voluntate eorum crediti sunt, nec pignora pro eorum parte tenentur.

Nam generale mandatum defuncti tunc datum, cum peculii liberam administrationem ei concederet, mortuo eo solummodo erat. Coheres autem non mandaverat. Quomodo ergo pro portione coheredi competente sine voluntate eius mutuum consisteret? Nota, eum, qui pecunias ab aliquo accepit credendi causa, re integra eo, qui dedit, mortuo, dominium in accipientem non transferre, licet illi crediderit, cui ut crederet, nominatim a dante ei mandatum fuerat.

Cum antea dixisset, servum post mortem meam soluto generali mandato, ea, quae ad coheredes pertinent, non recte credere, nunc, ut illud iterum probet, ait: Sed et si tibi nummos dederim, et quae sequuntur.

Enantiophanis. Atqui lib. 17. tit. 1. dig. 26. seu lib. 14. cap. 26. them. 2. dicitur: Quodsi mandavero debitori meo, ut pecuniam Titio solveret, et mortem meam ignorans solverit, liberatur. Sed ibi debitor, quia sua

ii) Sic Fabr. Sed legendum ὀφείλει. Item δεσπότης legendum, non δεσπότην. k) Fabr. in marg. emendat: οὐ καὶ συν. δάνειον διὰ κονδ. kk) Adde τῶν post ἀδιλίονα. l) Fabr. in marg. emendat ἐνέχονται. M) Lege οὐ καλῶς.

κώς μετέθηκε τὴν δεσποτείαν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα. ἀνάγνωθι βιβ. κδ'. tit. α'. dig. ια'. θεμ. δ'. [Sch. n. III. 314.]

οὐ μεταφέρεις τὴν δεσποτείαν] Διότι τῇ τελευτῇ τοῦ ἐντεταμένου λύεται ἡ ἐντολή, καὶ λυθείσης ἐκείνης εὐρίσκειται ὁ δανειζὼν χωρὶς προτροπῆς τοῦ δεσποτοῦ καταβάλλων λόγῳ δανείου τὰ ἀλλότρια νομίματα. ἀνάγνωθι καὶ βιβ. ιδ'. κεφ. οζ'. [Sch. o. III. 314.]

οὐκ ἔρρωται] Ἐν πολλοῖς εὐρίσκω νομίμοις, ὅτι, εἴτε τις ὁμολογήσῃ παριστῆναι τὸν, ὃς ἦν τελευτήσας, ἢ δεφενδεύσει τὸν πρὸ προκατάρξεως τελευτήσαντα, οὐδὲν πράττει· δεῖ γὰρ ὑπεῖναι πρόσωπον, ὑπὲρ οὗ μέλλει τις εἶναι ἔνοχος. τοῦτω συντρέχει καὶ τὸ προκείμενον νόμιμον καὶ αἱ ἐντὸς τούτου κείμενα παραπομπαί. ζῆτι βιβ. μγ'. tit. γ'. κεφ. ιη'. θεμ. γ'. καὶ κεφ. ις'. καὶ λε'. καὶ tit. α'. κεφ. ρκς'. θεμ. γ'. [Sch. p. III. 314.]

Στεφάνου. Σημείωσαι, ὅτι ἀρρήσιμος ἔστιν ἡ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τελευτήσαντος γινόμενη ἐπερωτήσις, κἂν οἰκίτης αὐτοῦ ἔστιν ὁ ἐπερωτῶν, κἂν ἀγνοῖ ὅτι ἐτελεύτησεν. [Sch. p. III. 314.]

Ἀρρήσιμος γὰρ ὁ κληρονομιῶς δοῦλος ἐπερωτῆ τῷ τελευτήσαντι δεσποτῇ, ἢ ὀνομαστί τῷ ἐσομένῳ κληρονομῶ, ὡς βιβ. με. tit. γ'. dig. ιη'. θεμ. γ'. ἦτοι βιβ. μγ'. tit. γ'. περὶ δὲ τῶν τοιούτων ἐπερωτήσεων ἀνάγνωθι τοῦ αὐτοῦ tit. dig. ις'. καὶ κη'. καὶ tit. α'. τοῦ αὐτοῦ βιβ. dig. ογ'. [Sch. p. III. 314.]

τῇ κληρονομίᾳ προσπορίζει] Στεφάνου. Πρὸ νεφεδιταρία πάρις δηλοῦσι προσπορίζει τῇ κληρονομίᾳ τὴν βεβήβις κατὰ τὴν ἄνω διαίρεσιν. εἶπε γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι εἰς τὸ οἰκίον μέρος συνίστησι τὸν ἀπὸ δανείου κοινδικτικίον. ὡστε γοῦν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου θέματος, κἂν μὴ διάφασιν ἔσχε παραποιῆσαι ἑαυτῷ τὸν ἀπὸ δανείου κοινδικτικίον, ὁμῶς ὁ νόμος αὐτῷ παρεποίησε πρὸ νεφεδιταρία πάρις τὸν κοινδικτικίον, οὕτω καὶ τὴν ἐξ στυπουλάτου. [Sch. q. III. 314.]

ὡς καλῇ πίστει δουλεύων] Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἄμα τῇ τελευτῇ τοῦ δεσποτοῦ, νομίζων ἐκείνον ζῆν καὶ ἑαυτὸν εἶναι δοῦλον ἐτι, κατὰ τοῦτο λέγεται καλῇ πίστει δουλεύειν, τοῦτ' ἔστιν, ὢν ἐλεύθερος καὶ ἀγνοῶν τοῦτο δουλεύειν. [Sch. r. III. 314.]

εἰ δὲ ἐκληρονόμησεν ὁ ἄλλος] Τοῦτ' ἔστιν, ὁ ἐξωτικὸς ἐκ τοῦ γνῶναι τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης· ὁ γὰρ ἐξωτικὸς τότε κληρονομεῖν δύναται, ὅτε τὴν δύναμιν γινώσκῃ τῆς διαθήκης, ὡς βιβ. λε'. tit. ιδ'. κεφ. κβ'. [Sch. s. III. 315.]

καὶ γινώσκει] Ἐπεὶ γὰρ ἐκληρονόμησε, καὶ γινώσκει· ἄλλως γὰρ οὐκ εὐδύνατο κληρονόμος εἶναι ἢ λέγεσθαι, εἰ μὴ τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης ἐγίνωσκον· ἐγνώ δὲ λοιπὸν καὶ τὴν συγκαληρονόμον αὐτοῦ. ὡστε λοιπὸν ἐπὶ ἐξωτικῷ κληρονόμῳ ἀχρησιτά εἰσι τὰ δύο, τὸ κληρονόμον εἶναι καὶ τὸ γινώσκειν τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ. [Sch. t. III. 315.]

οὐ δύναται καλῇ πίστει] Πῶς γὰρ δύναται νέμεσθαι αὐτὸν τὸν συγκαληρονόμον αὐτοῦ, εἰδὼς ἐλεύθερον εἶναι; [Sch. u. III. 315.]

καὶ ἀργεῖ ὁ προσπορισμός] Εἰς τὸ παντελές. τῇ μὲν κληρονομίᾳ οὐ προσπορίζει· οὔτε γὰρ ἐστὶ ἀνυπερξέλευστος· τοῖ δὲ κληρονόμῳ οὐδ' ὅλας. γινώσκει γὰρ τὸν ἐπερωτήσαντα ἐλεύθερον, καὶ οὐ νέμεται αὐτόν. ὡσαύτως οὐδὲ ἑαυτῷ περιποιεῖ τὴν ἐπερωτήσιν· νομίζει γὰρ ἐτι δοῦλον εἶναι. [Sch. x. III. 315.]

εἰ δὲ ἀναγκαῖος ὢν κληρονόμος] Στεφάνου. Ὁ γὰρ νεκεσάμιος κληρονόμος, κἂν εἰς μέρος ἐστὶ κληρονόμος, κἂν ἀγνοῖ τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης, ἀναφέρεται m) κληρονόμος τῷ νόμῳ· τοσοῦτον, ὅτι καὶ clausis tabulis ἀναφαινεταί κληρονόμος, ὡς ἀνήκεται βιβ. ε'. τοῦ κώδικος ὑπὸ τὸν λ'. τοῦ βιβ. tit. ἐν τῇ γ'. τοῦ tit. διατάζει. ὁ μὲντοι ἐξωτικὸς ἀγνοῶν τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης, εἰ mm) μὴ εἰδὼς, εἴτε πούρω, εἴτε ὑπὸ αἴρεσιν γέγραπται κληρονόμος, ἀδιτενεῖν οὐ δύναται, ὡς ὁ Οὐλιανὸς ἐν τῷ κδ'. βιβ. tit. β'. dig. λβ'. φησίν, ἦτοι βιβ. λε'. tit. ιδ'. [Sch. y. III. 315.]

Τοῦ Ἀνονήμου. Ὁ γὰρ νεκεσάμιος ἀναφαινεταί, κἂν ἀγνοῖ τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης, ὡς βιβ. ε'. τοῦ κωδ. tit. λ'. διατ. γ'. ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπὶ ἐξωτικῷ. [Sch. y. III. 315.]

χωρᾶν ἔχει ὁ προσπορισμός] Τοῦτο ἔχει διαφορᾶν ὁ παρὼν θεματισμός πρὸς τὸν ἀνωθεν, ὅτι ἀνωθεν μὲν οὐκ ἦν δυνατὸν τὸ τὸν γεγραμμένον κληρονόμον λέγειν, ἠγνοῦν εἶναι συγκαληρονόμον τὸν δοῦλον. πῶς γὰρ, ἐπεὶ ἀπὸ διαθήκης

dedit, dominium transtulit, quod hoc loco non est. Lege lib. 24. tit. 1. dig. II. them. 4.

9) non transfers dominium] Quia morte mandatoris mandatam solvitur, eoque soluto, qui sine mandato domini credidit, alienos nummos credidisse intelligitur. Lege et lib. 14. cap. 75.

10) non valet] Invenio in multis iuris capitibus, si quis eum exhibere promiserit, qui iam mortuus erat, aut eum defenderit, qui ante litem contestatam decesserat, nihil eum agere: personam enim subesse oportet, pro qua quis obligetur. Huic congruit ius, quod hoc loco proponitur, et intus positae allegationes. Quaere lib. 43. tit. 3. cap. 18. them. 3. et cap. 16. et 35. et tit. 1. cap. 126. them. 3.

Stephani. Nota, inutilem esse stipulationem, quae in nomen defuncti fit, licet qui stipulatur, servus eius sit, et ignoret, eum decessisse.

Inutiliter enim servus hereditarius domino defuncto stipulatur, aut nominatim heredi futuro, ut lib. 45. tit. 3. dig. 18. them. 3. seu lib. 43. tit. 3. De eiusmodi autem stipulationibus lege eiusdem tituli dig. 16. et 28. et eiusdem libri tit. 1. dig. 73.

11) hereditati acquirit] Stephani. Pro parte hereditaria scilicet verborum obligationem hereditati acquirit secundum supradictam divisionem. Supra enim dixit, servum pro parte sua conditionem ex mutuo constituere. Quemadmodum igitur in superiore casu, licet propositum non habuerit sibi quaerendi conditionem, tamen lex ei acquisivit conditionem pro parte hereditaria, eodem modo et actionem ex stipulatu.

12) quasi bona fide serviens] Cum enim statim a morte domini liber fuerit, et tamen existimaret, eum vivere seque servum esse, bona fide servire dicitur, id est, liber factus et sui status ignarus servire.

13) si vero alius hereditatem adierit] Id est, extraneus, ex quo cognovit vires testamenti: extraneus enim tunc hereditatem adire potest, cum cognovit vires testamenti, ut lib. 35. tit. 14. cap. 22.

14) et scierit] Quoniam enim hereditatem adiit, etiam scivit: alioquin heres esse non poterat, aut dici, nisi vires testamenti cognovisset: quo cognito coheredem quoque sibi datum cognovit. Itaque in herede extraneo haec duo separari non possunt, heredem esse, et quae testamento continentur, cognoscere.

15) non potest bona fide] Quomodo enim coheredem ipsum possidere potest, sciens, eum liberum esse?

16) et cessat acquisitio per eum] Penitus non acquirit. Certe hereditati non acquirit, quippe adita est: sed neque heredi. Scit enim, eum, qui stipulatus est, liberum esse, neque ipsum possidet. Item sibi stipulationem non acquirit: putat enim, se adhuc servum esse.

17) sed si necessarius heres sit] Stephani. Heres enim necessarius, licet ex parte heres sit, licet ignoret vires testamenti, ipso iure heres existit: adeo, ut etiam clausis tabulis heres existat, ut ostenditur lib. 6. Codicis, tit. 30. const. 3. Extraneus tamen, qui ignorat vires testamenti, vel qui nescit, utrum pure, an sub conditione heres scriptus sit, adire non potest, ut ait Ulpianus lib. 29. tit. 2. dig. 32. seu lib. 35. tit. 14.

Innominati. Heres enim necessarius statim existit, licet vires testamenti ignoret, ut lib. 6. Cod. tit. 30. const. 3. quod non est in extraneo.

18) locum habet acquisitio] Haec species a superiore in eo differt, quod in illa heres scriptus dicere non poterat, se ignorasse, servum esse coheredem. Quomodo enim, cum ex testamento vocetur,

m) Fabr. in marg. emendat ἀναφαινεταί. mm) Fabr. in marg. emendat ἢ pro εἰ.

καλείται, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν κληρονομίαν, ἀγνοήσει τι τῶν ἐν αὐτῇ^{η)} γεγραμμένων; ἐν δὲ τῷ παρόντι ἀναγκαῖος ὡς ὁ γεγραμμένος, καὶ ἀναφανόμενος ἀπὸ τοῦ νόμου ἅμα τῇ τοῦ διαθεμένου τελευτῇ, κληρονόμος αὐτοῦ ἀπετεῖσθαι λογίζομενος καὶ ὡς, δύναται καὶ κληρονόμος εἶναι, καὶ ἀγνοεῖν, ἕως ἂν ἀναγῶ τὴν διαθήκην, τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ δύο δούλων. καὶ γὰρ ὁ δούλος γεγραμμένος κληρονόμος ἐν διαθήκῃ, ἔκτοτε λογίζεται τῷ νόμῳ κληρονόμος, ἂν οὐ τελευτήσει ὁ δεσπότης αὐτοῦ· καὶ κἂν αὐτὸς^{μη)} ἀγνοῖ τὸ γεγραμμένον κληρονόμος, ἀλλ' οὖν τῷ νόμῳ ἔκτοτε λογίζεται κληρονόμος, καὶ κἂν ἀναφανῆται κληρονόμος. καὶ λοιπὸν εἶκος ἐστὶ καὶ αὐτὸν ἀγνοεῖν τὸ εἶναι συγκαληρονόμον αὐτοῦ τινα, εἶναι δὲ κληρονόμον, καὶ λογίζεσθαι τῷ νόμῳ, κἂν μὴ γινώσκῃ τὴν δύναμιν τῆς διαθήκης, ὡς ἀνωθεν ἐπὶ σοῦτον υἱοῦ λέγεται. [Sch. z. III. 315. sq.]

ἄλλήλοις δοκοῦσιν καλῆ πίστει δουλεύειν] Στεφάνου. Βλέπε, πῶς εἶπεν ἀκριβῶς ὁ νομικὸς τὸ δουλεύειν, καὶ οὐχὶ τὸ νέμεσθαι. εἰδὼς γὰρ, ὅτι νομῆ ἐπι κυρίως ψυχῇ δεσποζόντος κατοχῇ, οὐκ εἶπεν, ὅτι βόνα φιδε νέμονται ἀλλήλοις, ἀλλὰ βόνα φιδε δουλεύουσιν ἀλλήλοις, καὶ ἕκαστος αὐτῶν οὕτω τὰ ἐξ ἑῶν αὐτῶν προσπορίζει αὐτοῖς. [Sch. a. III. 316.]

L. 42. pr. μδ'. Κελο. Ἐὰν ἐπερωτήσας δέκα νομίσματα, D. XII. 1. ἐπερωτήσω καὶ Πέτρον, ὅσον ἂν ἦττον ἐκ σοῦ δυνηθῶ λαβεῖν, εἰ καὶ περὶ τῶν δέκα ἐνάγω σοι, οὐκ ἐλευθεροῦται Πέτρος, ἀλλ' ὅτε τὰ κριθέντα πληρώσεις. εἰ μὲντοι ὡς σοῦ μόνον πέντε εὐποροῦντος, ἐναγάγω περὶ τῶν ἄλλων πέντε Πέτρῳ, σοὶ περὶ μόνων τῶν πέντε ἐναγάγω^{ο)}).

§. 1. Ἐὰν ὁμολογήσω φροντίζειν τοῦ σχεῖν σε δέκα νομίσματα, διδούς σοι εὐπορον ἔνοχον οὐκ ἐναγάμαι, ἀλλὰ καὶ ἐλευθεροῦμαι.

ἐὰν ἐπερωτήσας] Κυρίλλου. Ἐπερωτήσά σε δέκα νομίσματα, καὶ Τίτιον, εἴ τι ἦττον δυνηθῶ λαβεῖν παρὰ σοῦ. κἂν κινήσω κατὰ σοῦ, εἰ μὴ δῶς τὰ ἐκ τῆς ιδιοκαί, οὐκ ἐλευθεροῦται Τίτιος. εἰ δὲ κατὰ Τίτιον κινήσω, σκοπεῖται, τί ἦττον δύναμαι παρὰ σοῦ λαβεῖν ἐν καιρῷ τῆς προκατάρξεως. [Sch. b. III. 316.]

Ἀνάγνωθι βιβ. μγ'. tit. α'. κεφ. ριζ'. λέγον' Ἐὰν ἐπερωτήσας Πέτρον δέκα νομίσματα ὑστερον ἐπερωτήσω σε, ὅσον ἂν ἦττον δυνηθῶ λαβεῖν παρὰ αὐτοῦ, ἐπὶ πᾶσιν ἐνέχη ὑπὸ αἰρεσιν τὴν ἂν ὁ Πέτρος μὴ καταβάλῃ. καὶ ἐὰν ἐνάγω Πέτρῳ, οὐκ ἐλευθεροῦσαι, εἰ μὴ καταβάλῃ. σὺ δὲ πρὸ Πέτρον ἐνάγεσθαι οὐ δύνασαι. Φεῖς οὖν ἐν τῷ μγ'. βιβλίῳ, ὅτι ὁ ἐπερωτηθεὶς δεύτερον ἀμφιβάλλε, καὶ διενίστατο, τὸν Πέτρον δύνασθαι καὶ εὐπορεῖν τὰ δέκα καταβαλεῖν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν Βασιλικὸν καλῶς λέγειν, μὴ δύνασθαι αὐτὸν ἔκκεσθαι πρὸ τοῦ φανῆσαι τὸν Πέτρον πόσον δύναται καταβαλεῖν· ἐν ταῦθα δὲ δῆλον καὶ ἄμαχον εἶναι καὶ τοῖς μέρεσιν ὁμολογούμενον, τὸ εὐπορεῖν τὸν πρωτότυπον^{οο)} ἀχρι πέντε νομισμάτων, καὶ κατὰ τοῦτο μὴδὲ τὸν Πέτρον ἀμφιβάλλοντα, ἀλλ' εὐγνωμόνως τὴν ἀγωγὴν ὑποδεχόμενον. κατὰ ταύτην τὴν ἐπιμνησίαν ἐξημέρευε καὶ τὸ κα'. κεφ. τοῦ ε'. tit. τοῦ κς'. βιβ. ἐπι γε. μὴν καὶ τὸ προκείμενον μβ'. ζῆτει καὶ τὸ β'. θεμ. τοῦ ε'. κεφ. τοῦ δ'. tit. τοῦ κς'. βιβ. καὶ βιβ. β'. tit. β'. κεφ. ρν'. καὶ τοῦ ιβ'. θεμ. τελευταῖον, καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπὰς, καὶ κεφ. αὐτοῦ λβ'. [Sch. b. III. 316.]

Ζῆτει βιβ. β'. tit. β'. κεφ. λβ'. πβ'. καὶ ρν'. καὶ τοῦ ιβ'. θεμ. τελευτ. καὶ κεφ. λβ'. καὶ βιβ. κς'. tit. δ'. κεφ. ζ'. οὐ ἡ ἀρχή· Ἐὰν ἐπερωτήσω σε, ὅσον ἦττον δυνηθῶ. [Sch. b. III. 316.]

Τοῦ Ἐναντιοφανοῦς. Ἀνάγνωθι βιβ. με'. tit. α'. διγ. ριζ'. ἦτοι βιβ. μγ'. tit. α'. λέγει γὰρ μὴ δύνασθαι με Τίτιῳ ἐναγάγειν, εἰ μὴ ζητηθῇ ἀκριβῶς, εἰ δύνασαι τὸ ἰκανὸν σὺ ποιεῖν. καὶ βιβ. μς'. tit. γ'. διγ. κα'. ἦτοι βιβ. κς'. tit. ε'. ὁ φησιν, ὅτι ἐὰν κηρεωσθημένος παρὰ σοῦ δέκα νομίσματα ἐπερωτήσω Τίτιον, ὅσον ἦττον δυνηθῶ παρὰ σοῦ λαβεῖν, εἴτα ἐναγάγω σοι, καὶ κατακριθῆς μοι, οὐκ ἐλευθεροῦται Τίτιος, ἕως οὐ πληρώσεις με. εἰ δὲ Τίτιῳ πρῶτον ἐνάγω, οὐκ ἐλευθεροῦσαι. εἰρηται γὰρ βιβ. ν'. tit. ις'. διγ. ρν'. ἦτοι βιβ. β'. tit. β'.

n) Lego ἐν αὐτῇ. Fabr. ἐν αὐτῷ. nn) Sic lego. Fabr. αὐτοῖς. ο) Lege ἐνάγω. οο) Fabr. in textu habet ἄτυπον, in marg. πρωτότυπον. Quam a fabrico positum πρῶτος significet in Codd. mstis, πρωτότυπον in textum recipere non dubitavi.

et ad hereditatem veniat, aliquid eorum, quae in testamento scripta sunt, ignorabit? In hac autem specie, cum heres scriptus necessarius sit, et ipso iure existat statim a morte testatoris, heresque eius continuo existimetur et sit, potest et heres esse, et donec testamentum legerit, ignorare, quae in eo scripta sunt. Idem est et in duobus servis. Etenim servus heres scriptus in testamento, ipso iure heres esse creditur, ex quo decesserit dominus eius: et quamvis ignoret, se heredem scriptum, tamen ab eo tempore ipso iure heres esse intelligitur, et invitus etiam heres existit. Ac per hoc verisimile est, cum ignorare, coheredem sibi datum, sed et heredem se esse, et ipso iure pro herede haberi, licet ignoraret vires testamenti, ut de suo herede supra dictum est.

19) sibi invicem bona fide servire videntur] Stephani. Observa, Iureconsultum consulto dixisse, servire, non autem possideri. Cum enim sciret, proprie possessionem esse detentionem animo domini, non dixit, conservos se ipsos bona fide possidere, sed sibi invicem bona fide servire. Et ita quisque eorum conservo suo ex re sua acquirit.

XLIV. Celsus. Si ego stipulatus¹⁾ a te decem nummos, deinde stipuler a Petro, quanto minus a te consequi possim²⁾, licet decem a te petiero, non liberatur Petrus³⁾, sed cum iudicatum in solidum solveris. Si tamen cum quinque tantum facere possis, reliquos quinque a Petro petiero, a te postea quinque duntaxat petam⁴⁾.

Si promisero, curaturum me⁵⁾, decem tibi dari, reum locupletem dans, conveniri non possum, quin imo liberor.

1) si ego stipulatus] Cyrilli. Decem a te stipulatus sum, et a Titio, quanto minus a te consequi potuero. Licet tecum egero, nisi iudicatum facias, Titius non liberatur. Sed si cum Titio egero, quanto minus a te consequi potuero litis contestatae tempore, spectatur.

Lege lib. 43. tit. 1. cap. 116. quo dicitur: Si decem stipulatus a Petro, postea a te stipulatus sim, quanto minus ab eo consequi potuero, in solidum teneris sub hac conditione, si Petrus non solverit. Et si cum Petro agam, non liberaris, nisi ille solverit. Tu vero ante Petrum conveniri non potes. Pone igitur in lib. 43. eum, qui secundo promiserat, dubitasse, et contendisse, Petrum solvendo esse, et posse decem solvere: ideoque etiam Basilicum recte dicere, non posse cum conveniri, priusquam constaret, quantum Petrus posset solvere: hoc autem loco certum et sine controversia esse, deque eo inter partes constare, reum principalem posse quinque solvere, nec de eo Petrum controversiam movere, sed ultro actionem suscipere. Secundum hanc interpretationem explicata et cap. 21. tit. 5. lib. 26. et propositum cap. 42. Quare et them. 2. cap. 5. tit. 4. lib. 26. et lib. 2. tit. 2. cap. 150. et cap. 12. them. ultimum, et ibi allegationes, et eiusdem tituli cap. 32.

Quare lib. 2. tit. 2. cap. 32. 82. et 150. et cap. 12. them. ult. et cap. 32. et lib. 26. tit. 4. cap. 6. cuius initium: Si a te fuero stipulatus, quanto minus potuero.

Enantiophanis. Lege lib. 45. tit. 1. dig. 116. seu lib. 43. tit. 1. Dicit enim, me non posse aliter cum Titio agere, nisi diligenter quaesitum fuerit, an tu satis facere possis. Et lib. 46. tit. 3. dig. 21. seu lib. 26. tit. 5. quo dicitur: Si, cum mihi decem debeas, a Titio stipuler, quanto minus a te consequi potuero, deinde tecum egero, et condemnatus mihi fueris, Titius non liberatur, priusquam solidum mihi solveris. Sed si cum Titio prius egero, non liberaris. Nam lib. 50. tit. 16.